ДРЕВНА ТРАКИЯ

МЪЛЧАНИЕТО ПРОГОВАРЯ

ВАЛЕРИЯ ФОЛ

Валерия Фол
Институт по тракология – БАН
Нов Български Университет – София

Древна Тракия: мълчанието проговаря

Национален комитет Европалия България 2002
София, 2003

Автор: © Валерия Фол, 2002
Художник: © Николай Пекарев, 2002
Снимки: © Иво Хаджимишев, 1998
Карти: © Димитър Дудин, 2002
Печатница: Бонид ,2003
ISBN: 954-612-022-7

Злато, власт и смърт

На брега на езерото край големия пристанищен град Варна на Черно море, преди около тридесет години, един смаян тракторист вижда, че кофата на трактора му загребва златен жезъл и златни гривни. Археолозите от Варненския музей, които той извиква, потвърждават факта, че е попаднал на царски погребения, по-стари от онези на първите египетски фараони.

Погребаните близо до брега на морето владетели са целите в златни украси – на ръцете им са нанизани златни гривни, от шията висят по няколко огърлици от стотици златни мъниста, дрехите са обшити със златни пластинки, със златни апликации са украсени и тиарите на главите им. В погребенията са открити и украшения от миди, донесени от Средиземно море. Глинените съдове, поставени в гробовете, предизвикват възхищение с изяществото на формите и с украсата си, която понякога е също златна – технология за инкрустиране на метал в глина, която е отдавна забравена. Мечовете са от кремък.

Но в този некропол има и погребения без покойници (кенотафи). В тях се появяват само златни скиптри, украшения и кремъчни оръжия. Дори в две от гробните ями са открити оформени в пръстта глинени идоли, т. нар. маски, чиито анатомични подробности са от златни пластини. На челата им са положени златни диадеми, а на ушите им висят златни обеци. Образи на богове ли скриват тези надгробия? Духовете на паднали в битки герои ли приютяват кенотафите или на изчезнали авантюристи?

Разкопаните над 300 гроба показват съсловно разслоение в динамично общество, ръководено от царе с религиозна власт и от аристократи. Конници-скотовъди от причерноморските степи, прорязани от пълноводни реки, земеделци, носители на традицията да се обработва плодородната тракийска земя, изкусни миньори и занаятчии – владелци на огъня, както и безстрашни моряци – майстори на ръчното кормуване изграждат през 5 хил. пр. Хр. край Варна и на други места по Западното Черноморие първата европейска цивилизация, т.е. първата духовно осмислена организация на социума. Когато селища се планират и укрепяват, когато се вдигат светилища, за да привлекат и съхранят божествената енергия на небесните тела, когато започват да се изписват пиктограми, тогава настъпва същинското самоосъзнаване.

Човекът започва да мисли себе си не само в групата и в общността, но и във Вселената.

Настъпи ли това време, настъпва и етно-културната консолидация. През 3 и 2 хил. пр. Хр. Траките започват да се обособяват като един от най-многолюдните индоевропейски народи на древността, възникнал в югоизточно-континенталното средище на оформящите се индо-европейски езици и култури. През бронзовата епоха, съгласно археологическия термин за посочените две хилядолетия, големите разстояния по суша се преодоляват от ездачи и кервани, докато по морските и речните трасета се срещат все по-усъвършенствувани плавателни съдове с екипажи от търговци, пирати и войници.

Хората на обмена, приключенията и войната съставят за свои нужди сричкова (силабическа) писменост. По-лесно усвоима от клинописната, позната в Предния Изток и в Мала Азия, сричковата писменост с произход от о-в Крит, наречена от учените Линейно писмо А, се разпространява на север към Европа. От бреговете на Егейско море тя прониква и във вътрешността на Древна Тракия.

Троянските герои

За разлика от други народи в Египет, Месопотамия и Източното Средиземноморие, Траките съхраняват устността на своята религия и мълчание за свещените и за профанните си дела. Малкото надписи, останали от тракийски царе, са на старогръцки език, а онези от тях, които са на тракийски, представляват запис на свещено слово, изписано със старогръцки букви. Те все още пазят тайната си.

Траките като че ли напълно съзнателно не желаят да ни съобщят нито имената на своите богове, нито имената на царете си, нито да оставят информация за стопанската си дейност или за военните си намерения. Може да се предположи, че това е опит да се съхрани една ценностна система, която този народ не е желаел да споделя.

Само блясъкът, формата на съдовете и теглото от 12.5 кг на един парадигматичен обреден сервиз от злато загатват за богатството, властта, силата и вярата на анонимните тракийски царе. Този сервиз е открит случайно край с. Вълчитрън при гр. Плевен (Централна Северна България) и се датира през втората половина на 2 хил. пр. Хр. Ясно е, че владетелят, който е имал правомощията да извършва със съдовете обредни възлияния със свещените течности вода, кръв (вино), мед, мляко или маслиново масло, е изпълнявал и първожречески функции на свято място, на свят ден.

Изследователите на безписмените народи са като криминалистите. Траките, които елински и латински поети и прозаици наричат “синове на бога на войната Арес”, или на “северния вятър Борей”, започват да излизат от своята анонимност благодарение на възпятата от Омир десетгодишна битка за морските пътища през Протоците, известна като Троянската война (13 в. пр. Хр.). В “Илиада” и в “Одисея” Траките от североегейските крайбрежия са за поета равнославни на Ахеите и на Трояните епически герои-воини. Това означава, че във величавото легендарно време на Агамемнон, Ахил и Хектор, Траките са пълноценен исторически партньор на старите Гърци, Омировите Ахеи.

Траките отиват под Троя, за да се сражават срещу Ахеите на страната на своите родственици, водени от цар Приам. Тракийските съюзници на Трояните идват, както се изразява Омир, от "тлъстопочвената" Тракия, "майка на овце", те са "коневъди" и "копиеносци", "бойци на колесници". Знатни и могъщи, тракийските вождове се появяват в стана на Трояните с цялото великолепие на бронзовото си въоръжение и са равни по блясък и слава на съюзници и на противници. На бойното поле се появява Пейрой, предводител на Траките от "бурно вълнуващия се Хелеспонт" (дн. Дарданели), сражава се и Пирехъм, който предвожда "криволъките Пеони" от долината на р. Аксиос (дн. Вардар). От двамата паднал Пейрой, улучен в гърдите с медно копие, но враговете не взимат доспехите, оръжието и трупа му, защото до него стоят другарите му с копия в ръце. Техните коси са вчесани на остър перчем на темето. Те отблъскват налитащите Ахеи дотогава, докато нападателите най-сетне побягват със страх.

Най-знатният измежду всички тракийски първенци при Троя е Резос, синът на Ейоней, който отива при Троя с пъстрата си колесница и с лъскав бич направлява красивите си едри коне, по-бели от сняг, бързи като вихър. Той носи грамадни златни оръжия. Не подхождали те – възкликва поетът – на хората да ги носят, а по-скоро на безсмъртните богове. Резос довежда със себе си многобройни бойци, всички с красиви оръжия. И – разказва Омир – заспали те, изнурени от усилния преход, спал и Резос, а конете стоели, привързани за задния пръстен на колесницата, когато ловкият Диомед и хитрият Одисей се вмъкнали в лагера и всички избили, защото опасни били тези неприятели и Ахеите искали да се отърват от тях.

В Омировия епос са споменати Траките-Кикони и двама техни вождове – Евфем и Ментес, както и киконският жрец на Аполон Марон, който нагостил Одисей и дружината му. Местоживелищата на този етнос се локализират на изток от устието на р. Нестос (дн. Места) около Маронея при дн. гр. Комотини на егейския бряг.

Освен тези владетели, епическата и лирическата поезия, както и ранните митонаративи, удостоверяват функционирането на други легендарни царства в периодите преди и след Троянската война. Цар на Траките в Давлида (дял от Фокида в Средна Гърция) е Терей, женен за Прокна, дъщеря на атинския цар Пандион. В мита Терей обезчестил сестра ѝ Филомела, но тя си отмъстила, като заедно с Прокна убила и сготвила сина му Итис за пиршество на бащата. Този мит е много известен в цяла

Елада, а в Атина дори е политизиран в навечерието на Пелопонеската война (431-404 г. пр. Хр.), защото градът-държава се нуждае от военната помощ на най-силното тракийско царство, това на Одрисите, основано от Терес в началото на 5 в. пр. Хр. Царят първоосновател бил нарочно идентифициран с мито-героя Терей, за да се превърне в роднина-съюзник на атинските царе и, следователно, на атиняните.

Над остров Наксос властва тракийската митична династия на Ликург, Бутес, Сикел, Хекетор и Агасамен, които в легендата са опитни мореходци и опасни морски разбойници. В Салмидесос (в дн. европейска Турция на черноморския бряг при планината Странджа) цар и жрец е Финей. Той ослепил двамата си сина по желание на втората си жена и заради това си деяние бил наказан от Харпиите, които грабели храната му, колчем посегнел към нея. Но "грабителство" е и препитанието на обитателите на Салмидесос. Поетични вопли на старогръцки лирици оплакват корабокрушенците по неговите брегове, понеже там ги очаквали Траки с дълги коси, които мамели корабите през нощта с лъжливи огньове и ги плячкосвали.

Твърде популярен в старогръцката и в латинската книжнина е Диомед, митичният цар на Траките-Бистони от долното течение на р. Нестос, край гръцката колония Абдера. Той притежавал коне-човекоядци. Диомед е убит от самия Херакъл, който изпълнявал своя осми подвиг, наложен му от микенския владетел Евристей. Героят нападнал Бистоните, поразил царя им, прогонил останалите живи и отвел конете в Микена. Тогава била основана и Абдера.

Едоните от долното течение на р. Стримон (дн. Струма) имат за свой повелител злополучния Ликург, за когото се говори в митографската и драматургическа елинска литература. Ликург обидил Дионис, изгонил го и пленил неговите вакханки и сатири. Богът възбудил у Ликург лудост и царят посякъл сина си с брадва, а той самият трябвало да загине, разкъсан от коне, за да върне на поданиците си плодовете на земята, отнети им за негово наказание. Според друга версия, в разпрата между Ликург и Дионис участие взел и Харопс, който живеел близо до Хелеспонта. В отплата за помощта си срещу Ликург, Харопс получил от Дионис царството на богоомразния. Богът научил Харопс на тайните обреди и на мистериите. От Харопс се родил Ойагър, който се оженил за Калиопа, и наследил царството и познанията за мистериите. Техен син е Орфей. Мито-наративите често местят "царството" на тракиеца Орфей от Югозападна Тракия до земите край Хелеспонта.

Страната на мъдростта

Името на Орфей се среща за пръв път през 6 в. пр. Хр. в един фрагмент на южноиталийския елински поет-странник Ибик. Записът на името, придружено от определенисто "блестящо известният", отразява една хилядолетна устна традиция да се слави обобщеният образ на поета-певец, който си акомпанира на лира (китара), но е и прорицател, лечител, учител, цар и жрец. "Блестящо известният" е мислен от Траки и Елини като носител на тази мисия сред хората и е единодушно предпочетен образ/идея пред други митични тракийски певци и поети, каквито са Тамирис, Лин и Музей, както и пред Олен от мито-легендарния народ на Хипербореите.

Литературно-философското предпочитание на Орфей в качеството му на учител за същността на Космоса, боговете и хората, се дължи на тракийската вяра-обредност, опозната от старите Гърци. Тя е отправена към бог в два образа – земен и слънчев, Дионис и Аполон. В тази вяра "богът умира разкъсан", за да се роди наново и за да постави начало на всички небесни, земни и човешки цикли на смъртта и възкресението. Тракийската вяра-обредност е отправена към Дионис, бога на Орфей. Затова в мита поетът-прорицател е разкъсан като своя бог от Тракийки-вакханки, жрици на Дионис. Жриците са татуирани, за да бъде разпознавана отговорността и вината им, както казват старогръцките автори. Упованието в новото раждане превръща Орфей в антроподемон (полубог), придобил безсмъртие, без да е божествен по естеството си. Антроподемонът е "посредник" между хората и боговете, но неговото посредничество не е физическо. То е интелектуално и нравствено, за да отнася молбите на смъртните и за да донася посланията на безсмъртните.

По този път се оформят и образите на други учители в орфическата вяра в безсмъртието. Залмоксис е споменат от "бащата на историята" Херодот през 5 в. пр. Хр. като цар, жрец и учител на "най-справедливите, на най-праведните измежду всички Траки", на Гетите. Като Орфей, Залмоксис е антроподемон и неговото интелектуално посредничество е описано като аристократическо учение, което въвежда адептите в безсмъртието на духа. Според една от двете версии на Херодот, Залмоксис не е местен цар, а е отишъл при Гетите, след като бил известно време роб на Питагор. Тази връзка е недоказуема, но от културно-историческо гледище е напълно оправдана, понеже отразява доказаната приемственост между орфическата вяра на Траките и Питагоровата философия за строежа на Космоса и за безсмъртието на душите.

Тракия е смятана за "страна на мъдростта", защото според гръцката визия "Северът е посоката на мъдростта". На север в Тракия и отвъд нея се разпорежда Хиперборейският Аполон, олицетворение на светлото прозрение, докато неговият ученик Орфей естествено се превръща в учител по Познание, т.е. в учител по безсмъртие. "Лечител на тялото и на душата", Орфей овладява с мелодекламирането на свещени слова и с музиката си цялата жива и мъртва природа. С неговото име още през древността е назована вяра, различна от олимпийската. Възникнал през 2 хил. пр. Хр. в Средиземноморието на базата на предноазиатски и египетски вярвания, орфизмът е разпространен в Беотия, Тесалия, Фокида с Делфи, Източна Македония и Тракия, по островите Самотраки, Лемнос, Наксос и Тасос. Заради различната историческа съдба на Траки и Елини, орфическата вяра в градовете-държави на Елада се превръща в литературно-философска доктрина с питагорейски корени, докато в Тракия и в други югоизточноевропейски нелитературни общества и общности тя се изповядва в устната фолклорна обредност до утвърждаването на християнството.

Археологически, писмени, епиграфски, нумизматични и етнологически данни очертават двете равнища на тракийския орфизъм. Народното и масовото се основава на мистериалния ентусиасмóс, на обсебеността, която въвежда бога във вярващия. Аристократическото равнище е вдъхновено от мисленото упование éкстасис, с други думи, от въздигането на посветения към бога. Ентусиасмичните вярващи се надяват божествената обсебеност да ги пречисти, да ги освободи от злото. Екстатичните са убедени, че ще постигнат цялостно духовно и интелектуално безсмъртие. Както съобщават старогръцките наблюдатели, "Траките се обезсмъртяват" чрез обредни практики и свещено мелодекламирано слово (молитви). Освен това те спазват тежки изисквания за пълно въздържание.

Двата социално разграничени дяла на устното орфическо учение са равностойни. Те се осланят на представата, че Великата богиня-майка, която е Вселената, самозачева и ражда своя Син-Слънце/Огън, Аполон/Дионис. Синът в двата си образа задвижва света, но за да продължи цикъла Смърт-Ново раждане, влиза в свещен брак (хиерогамия) с Великата богиня-майка. Хиерогамията е обредно жертвопринасяне на Сина в зооморфен образ. Той се ражда наново, но и дава живот на мъжкото чедо. Родено от съчетаването на тези космически енергии, чедото на хиерогамния брак е Учителят, пророкът, царят, певецът на Космоса. Тъй като "цялата музика по произход е тракийска и азиатска", както гласи старогръцката литературна традиция, а *музиката е Познание*, то Орфей посвещава следовниците си във вярата във Великата богиня-майка и в нейния Син-Слънце/Огън. Равнопоставените богове се появяват в различни превъплъщения, познати както в Югоизточна Европа, така и в Мала Азия.

От Карпатите през Хемус (дн. Стара планина), в Родопите и Пангей (дн. Пангайон) боговете се призовават нощем под съскането на дървените свирки (флейти), ударите на чинелите и боя на тимпаните. Така се появяват пред вярващите образите на Великата богиня-майка, наричана Кибела, Бендида, Котито, Хипта, и на нейния Син-Слънце/Огън, който в тракийска народна среда е най-често именуван Дионис-Загрей или Дионис-Сабазий в Европейска Тракия и в Мала Азия.

Великата богиня-майка идва като видение на вярата в образа си на Планина с пещера-утроба. Синът ѝ се превъплъщава в бик, който обредно е посичан, разкъсван и вкусван от обсебените. В обредното представление той се ражда наново в хипостазата си на вълк (куче). Това ново раждане на бога е мислено като следствие от обредния свещен брак, при който кръвта на бика се всмуква в Земята-майка, за да я оплоди. Този момент е същинската обредна мистерия, която участниците нямат право да разказват никому. Те са мисти, т.е. мълчащи.

Когато бикът умира, той е наричан Дионис-Загрей. Наново роден, Синът е назован Хелиос (Слънце) или Аполон-Вълка. Аполон-вълкът е равнозначен на Хиперборейския Аполон, защото той идва от север на юг така, както от север, отвъд северния тракийски вятър Борей, се спускат вълците. Светът, прочее, е разделен на тъмен дял Отвъд, който се владее от Дионис, и от светъл дял Прозрение, управляван от Хелиос=Аполон. Затова, за разлика от тази на обсебените (ентусиасмичните), мистерията на възвисените (екстатичните) се състои в упованието, че те, избраните и посветените, стават чеда от свещения брак в мига, в който Синът-Слънце докосва с лъчите си Великата богиня-майка.

Затова царят на Траките-Одриси Котис I (383-359 г. пр. Хр.) се самоопределя в един от своите надписи като "*чедо (и служител) на Аполон*". Негов по-късен царствен приемник се нарича в орфически посветителни надписи "*(чедо) на Хелиос и на Планината Майка*" и с тази декларация напълно потвърждава равнопоставеността на женското и на мъжкото първоначало. Царете-служители на Сина-бог в слънчевия му образ събират последователите си в изолирани помещения, в затворени светилища и дори в подземни зали. Там владетелят, който е и вярваният "жив Орфей", учителят в познание за безсмъртност, посвещава мъже-аристократи, без оръжия, облечени в ленени одежди. Те се учат да мълчат и да се уповават в силата на вечната интелектуална енергия.

Понякога обаче, мъжете се събират, за да пируват и се "побратимяват" в името на единната си съдба в земния и в отвъдния живот. Тогава владетелят призовава посвещавания да пие заедно с него от златна амфора с отвор на дъното или от един и същи ритон под звуците на струнни "орфееви" инструменти. Понякога обаче, пирът е посветен на тъмната, земната, Дионисова страна в поведението на участниците и тогава царят повелява бойни танци под акомпанимента на чинели и дървени свирки. Въоръжените воини-танцьори се сражават помежду си, но могат да предизвикват и собствената си смърт. Те се качват на столче, слагат примката на бесилото на врата си и с изваден меч очакват някой да ритне столчето, за да покажат колко са ловки и бързи, отрязвайки с удар въжето над главата си.

При такива "Дионисови пиршества" царят получава дарове. Най-скъпият е конят, който е вярван като пълно съответствие на човека. Тракийските царе, колесничари и ездачи, са притежатели на конски амуниции, бляскаво украсени с апликации от сребро и злато така, както и доспехите им. Такива конници, които можем да си представим по изключителните находки, са реалните политически владетели и партньори, врагове или съюзници на Елините.

Според древногръцкия историк Херодот, Европа се състои от Елада, Тракия и Македония. В тази древна Европа съществуват два типа държавни организации -

старогръцките градове-държави, полисите, и силните царства, които се простират върху обширни територии в Тракия, Илирия, Пеония, Епир, Тесалия и Македония.

Едни от най-известните царства в древността са тези на Траките. Подвластните земи се управляват от военно-административни наместници, които влизат в съвета на т. нар. "родовити люде" от аристократически произход около владетеля. Царят пряко събира данъци и дарове от поданиците си и контролира централизираната хазна. Той е съдия и военачалник. Войската се образува от аристократи, които комплектуват тежко въоръжената конница, от лековъоръжени конници и от пешаци, събирани като опълчение по селата. Това устройство функционира чрез постоянното движение на владетеля и на свитата му надлъж и шир в контролираната от династията територия. Затова в Тракия столици не се градят – столицата е там, където е царят.

Тракийските царства граничат на север с южната Карпатска верига, на североизток се простират до двуречието Днестър-Днепър, на запад и югозапад плътно обхващат долината на р. Струма и достигат до устието на р. Вардар. На юг тракийските династии контролират непосредствения хинтерланд на северноегейския бряг, а на югоизток – вътрешнотракийското Мраморно море. В Мала Азия тракийските царства са разположени обикновено в близост до моретата и активно участват във формирането на Анатолийската култура.

Династическите родове

Измежду всички държави, локализирани из това огромно за древността пространство, пет са онези, чиито династически родове получават заслужено място в разказаната и написана европейска история от предримската епоха.

От двете страни на долното течение на Дунав автори и археологически данни ситуират *Гетите*. Първият изрично споменат техен владетел е Котелас, чиято дъщеря Меда Филип II Македонски взима за жена, когато сключва в 339 г. пр. Хр. съюз с баща й срещу Скитите. След Котелас в литературни текстове и надписи са споменати поне още седмина негови приемници, най-популярният сред които е Дромихет от края на 4 – началото на 3 в. пр. Хр. Той пленява, нагостява и пуска на свобода своя пленник Лизимах, знаменития пълководец на Александър Велики. При подялбата на Александровата империя Лизимах получава правото да управлява Тракия. Според легендарната поучителна приказка, Дромихет гощавал пленника си в златни и сребърни блюда, а сам се хранел и пиел в дървени и рогови, за да покаже безсмислието да се воюва срещу такъв суров воин като него. Археологическите находки на територията на Гетите показват, че древните автори не са преувеличили богатството на царя.

Историческият си подем обаче, гетската династия изживява при Буребиста (± 62 до 44 г. пр. Хр.), когато този съвременник на Гай Юлий Цезар успява да закрепи властта си от Карпатите до Черноморския бряг на юг от Хемус. По това време Гетите вече са наричани Даки и с това народно име (с вероятна етимология "вълци") застават на авансцената на военно-политическата история до 107 г., когато римският император Траян (98-117 г.) завладява след две кървави войни царството на героичния им цар Децебал. Тази победа е увековечена на Траяновия форум в Рим, където се издига всеизвестната триумфална колона с релефи за Дакийските войни.

На запад от течението на р. Оскиос (дн. Искър), в днешна Северозападна България и Североизточна Сърбия се простира Тракия на *Трибалите*. Там, по средното и долното течение на р. Велика Морава, наречено от Херодот “трибалско поле”, е първоначалното средище на силните Трибали, които от 4 в. пр. Хр. насетне разширяват владенията си на изток. Те се славят с опасната си войска, която често нахлува до Егейско море, за да плячкосва селища и земи. Тя е оприличена от атинския комедиограф Аристофан на ято скакалци. Една тяхна група от 30 000 души с жените и с децата си се придвижва на юг, обсажда гр. Абдера и е отблъсната с големи усилия. От трибалските владетели изрично е споменат Сирм, чието име се появява в разказа на Ариан за похода на Александър Македонски към Дунав. Сирм преговаря с македонския цар чрез свои пратеници. Трибалите, сражавали се вече успешно с Филип II при завръщането му от скитския поход през 339 г. пр. Хр., излезли срещу сина му Александър в 335 г. пр. Хр. в боен ред, който включва център с два фланга. Центърът е зает от леката пехота, лявото крило - от леката конница, дясното крило - от тежката.

Могъществото на трибалската върхушка и на нейните предводители се доказват от погребенията в Могиланската могила в гр. Враца (Северозападна България) и от скъпия им инвентар, който съдържа дори колесница от предримската епоха. Погребенията са от първата половина на 4 в. пр. Хр. и безусловно се отнасят към кръга на онези трибалски първенци, които предвождат нашествието към Абдера и чиито наследници се сражават с Филип II и с Александър Велики. Едно от техните имена е запазено в писмените извори. То е Халис. За силата на тази династия можем да съдим по съкровището от 165 сребърни съда, някои от които с позлата, открито при с. Рогозен, Северозападна България.

В Родопите и по северната предпланинска равнина живеят *Бесите*. Тяхната военно-политическа организация е стабилна още през 5 в. пр. Хр., от когато датират и първите сведения за планинското светилище на главния орфически бог Дионис, Сина на Великата богиня-майка. Някои царски имена изглежда могат да бъдат атрибуирани към тази династия, но най-достоверното си остава Вологес, жрец в светилището, а вероятно и цар. Той повежда едно от най-продължителните тракийски въстания срещу настъпващите в полуострова Римляни в края на 1 в. пр. Хр.

Едоните, известни още от Омировата “Илиада” с царя си Резос, владеят югозападна Тракия по долното течение на р. Струма с център планината Пангей, богата със златни и сребърни залежи. Само две сигурно засвидетелствувани имена на едонски царе се знаят по писмени извори и монети от края на 6 в. пр. Хр. до завоюването на държавата им от Филип II през 50-те години на 4 в. пр. Хр. В замяна на тази оскъдност изразителни данни съобщават за военните качества на мъжете в ред успехи на бойното поле през 5 в. пр. Хр. и то срещу атиняните. Тежко въоръжените пехотинци от Атина изгубват много бойци преди да овладеят ключовото едонско средище "Деветте пътя" на р. Струма, където основават град Амфиполис.

Атинският историк Тукидид (5 в. пр. Хр.) съобщава, че Одриското царство е най-голямото в Европа между Адриатическо и Черно море. Етнонимът *Одриси* се отнася за всички Траки от горното течение на р. Тонзос (дн. Тунджа) до устието на р. Хеброс с прилежащите им земи и дялове от планините Родопи, Сакар и Странджа, както и за онези от хинтерланда на старогръцките колонии по Егейско, Мраморно и Черно море.

Одриската държава е забелязана от елинските писатели най-напред чрез действията на владетеля ѝ Терес (± 490 - ± 464 г. пр. Хр.). Той умело се възползува от похода на персийския цар Дарий I през Източна Тракия, Стара планина и Дунав срещу Скитите. Персийската империя на Ахеменидската династия започва експанзията си през 519/514/512 (?) г. пр. Хр., за да включи целия Черноморски басейн в границите си. Дарий обаче, не могъл да се справи със скитската конница в откритата северно-причерноморска степ. Когато "царят на царете" се отдръпва от север на юг към изходния си пункт в района на Мраморно море и на Протоците, Терес се възползува от образувалия се военно-политически вакуум на североизток от Хемус, присъединява Гетите, които изпитват на гърба си персийския удар, и през 80-те години на 5 в. пр. Хр. достига Дунав при долното му течение. Той обявва реката за северна граница на царството си и сключва съюзен договор със скитските владетели, като дава една от своите дъщери за съпруга на скитския цар Ариапейтес.

Смята се, че въпреки неуспеха на скитския поход Дарий създава предмостие на континента, като организира европейска сатрапия, т.е. военно-административна област на империята си върху част от Югоизточна Тракия. Независимо от това евентуално персийско присъствие, Терес прониква дълбоко на югоизток до Бизантион (дн. Истанбул), където установява своята южна граница.

Към и след средата на 5 в. пр. Хр. се появяват и първите сведения за синовете на Терес Спарадок (± 464 – ± 444 г. пр. Хр.) и Ситалк (± 444 – 424 г. пр. Хр.). По тяхно време Одриското царство представлява триъгълник с основа линията от устието на р. Места в Егейско море до устието на р. Дунав в Черно море. Истинският противник на Одрисите след Гръко-персийските войни, които приключват с мирен договор в 464 г. пр. Хр., става Първият Атински морски съюз. Атина постепенно изгражда морската си хегемония след победата над Персите чрез голяма флота, военни заселници в източно-егейските острови и в крайбрежни градове, както и чрез наложен на съюзниците редовен годишен данък.

Първото убедително сведение за силата на одриската царска династия се съдържа именно в доказаната подялба на този данък между нея и Атина. Тези парични постъпления от градовете по егейския и по мраморноморския бряг в хазната на Одрисите са многократно увеличавани от дарове от благороден метал и скъпи изделия, които одриските царе изискват от пратеничества, съюзници и победени. Измежду съобщените числа за състоянието на одриската хазна, най-високото с 1000 таланта, т.е. 260 000 кг в метални изделия и монети, за времето на Ситалковия приемник Севт I (424 - 407/405 г. пр. Хр.). Одриската царска хазна е локализирана от авторите на епохата в Хиерон орос (Свещената планина), дн. планина Текир даг на северния бряг на Мраморно море в европейска Турция.

Ситалк се възползва от Пелопонеската война между Атина и Спарта и се опитва с 150 000-на армия да овладее Източна Македония и Халкидическия полуостров от двете страни на Солун. Той не успява да се задържи в тези земи и след смъртта му в битка срещу Трибалите за северозападния дял на Одриското царство, неговият приемник Севт I открива по-перспективна посока за експанзия. Той се насочва към зоната на Тракийския Херсонес (дн. полуостров Галиполи), за да го завладее и за да установи контрол над жизнено важните за Атина морски пътища, по които полисът се снабдява с жито. Севт не успява да довърши успешните си операции.

Котис I (383-359 г. пр. Хр.), вероятен негов син, неизтощим пълководец, двуличен дипломат и суров владетел, е убит по време на пир от атински наемници в една от своите крайморски резиденции тъкмо в годината, в която Филип II е провъзгласен за цар на Македония. Убийството слага край на лицемерната дипломация и на тежката война между Атина, която брани владенията си в Тракийския Херсонес, за да запази морския път, и Котис, чийто планове са по-амбициозни, отколкото реални. Одриският цар налага волята си над северното Егейско крайбрежие, което поставя под свой военен и финансов контрол, и завладява стратегическия полуостров Тракийския Херсонес в навечерието на смъртта си.

Филип II Македонски подхваща експанзията си на изток от р. Струма с най-добрата войска на времето. Котис е мъртъв, Одриска Тракия е поделена на три дяла. След сполучливите завоевания на юг, Филип отстранява двама от тракийските царе и през 40-те години на 4 в. пр. Хр. покорява ядрото на Одриската държава, владяно от Керсеблепт (359 - 341 г. пр. Хр.), син на Котис I. Македонската войска прониква по долините на Хеброс и Тонзос до одриския царски град Кабиле (при дн. гр. Ямбол в Южна България) и до Пулпудева (дн. Пловдив) – града на седемте хълма, който е наречен Филипополис на името на покорилия го македонски цар.

Македонското владичество в Тракия се изразява само в присъствието на няколко гарнизона. Севт, наречен Трети (± 330 - 302/301 или 297 г. пр. Хр.), вероятен син на Котис I, напълно запазва самостоятелността си срещу македонските наместници в Тракия и нейните официални владетели, както приживе на Александър, така и след смъртта му в 323 г. пр. Хр. Одриската държава устоява до началото на келтското нашествие през 280-279 г. пр. Хр. То започва от Централна Европа и се развихря в Югоизтока през 3 в. пр. Хр. Келтски групи организират в Тракия свое царство, което просъществува до към 20-те години на 3 в. пр. Хр., когато е унищожено от Траките.

Три века войни

Този успех обаче, съвпада с началото на римското завоевание през 20-те години на 3 в. пр. Хр., поставено на адриатическия бряг на Балканския полуостров, от където легионите сломяват съпротивата на Илирите и достигат Епир в две последователни войни.

Още докато знаменитият картагенец Анибал води своята война на живот и смърт срещу Рим в самата Италия, Градът, със самочуствието на средиземноморски господар, предизвиква Македония, своя следващ противник на изток. В три последователни войни римските пълководци унищожават старата македонска държава и я обявяват за провинция с четири области (168-148 г. пр. Хр.), като междувременно обсаждат Картаген в Северна Африка и го сриват до основи.

Римският стратегически план изисква да се овладее Черноморския басейн. Това налага да се предприемат редовни военни кампании срещу тракийските царства. Бойните действия започват още към края на 2 в. пр. Хр., за да продължат две столетия и половина. Проникването до Черно море за дълго време е възпрепятствувано и от силната коалиция на Митридат VI, владетел на причерноморски земи. Тракийски наемни отряди служат под негово командуване още от края на 80-те години на 1 в. пр. Хр. Спартак, един от техните командири, повежда най-кървавото робско въстание през древността. Одриски аристократ, той попада в римски плен и е заставен да се бие като гладиатор. Между 73-71 г. пр. Хр. Спартак подлага Италия на жестока война, повеждайки след себе си роби от различен произход. Способността на Рим да действува на няколко фронта се потвърждава още веднаж и докато на Апенините легионите сразяват въстаниците, Марк Теренций Варон Лукул прониква от юг на север покрай Западното Черноморско крайбрежие и овладява старите гръцки колонии Бизантион, Аполония Понтика (дн. Созопол), Месамбриа (дн. Несебър), Одесос (дн. Варна) и др.

В 29-28 г. пр. Хр. Марк Лициний Крас, внук на Крас, победителя на Спартак, завоюва Дунавската равнина след едно тежко сражение, което започва с взаимно опознаване. След като получили на своя въпрос кой ги напада отговора на Римляните "ние сме господарите на света", Траките заявили на нашествениците "това ще стане след като ни победите".

В резултат от успеха на тази и следващи военни операции през 15 г. е учредена провинция Мизия. Територията й първоначално лежи между вливането на р. Сава в Дунава при дн. Белград, Черно море с дунавската Делта и Старопланинската верига. Тридесет години по-късно и последният тракийски васален на Рим цар Реметалк III е убит и император Клавдий (41-54 г.) обява Тракия на юг от Хемус за римска провинция. Остава споменът, съхранен от римския историк Тацит, за мъжеството и храбростта на Траките в безнадеждните битки.

Този спомен е подхранван и от живата сурова действителност в самия императорски дворец. През 2 и особено през 3 век Траките са най-предпочитаните преторианци и, заедно с Германите, придават на гвардията мрачната слава на управник на съдбините на държавата. Убеждението се подсилва и от обстоятелството, че поредицата от т. нар. войнишки императори започва през 235 г. с Максимин Тракиеца, и че, след политическата и икономическа криза, роденият в Найсос (дн. Ниш) Константин, наречен Велики, признава християнството (313 г.), премества столицата в Бизантион (330 г.) и с тези си действия поставя началото на нова историческа епоха – на европейското християнско средновековие.

Римляните веднага се заемат с устройството на овладените земи, но разумно не накърняват организацията на селата, която осигурява нормалното земеделско производство. Те не посягат и на поземлените владения на тракийските аристократи. Стопански независими и с високи политико-административни пълномощия в ролята си на стратези (областни управители, наследени от елинистическата държавност), тези заварени местни първенци запазват статута си през целия 1 и до началото на 2 в. Римската провинциална власт има още нужда от тях както на юг, така и на север от Хемус поне до окончателното овладяване на размирната обстановка във всички тракийски земи. Император Домициан (81-96 г.) укрепва Дунавския лимес (граница) след неуспешните си войни с Даките (Гетите) като разделя Мизия на Горна и Долна (на запад и на изток от десния приток на Дунав р. Цибрица). След смъртта на знаменития си противник Децебал, император Траян създава в 107 г. новата тракийска провинция Дакия и полага лимеса на Империята по Карпатите и в Трансилвания.

Орфическото наследство

Тракийските царе и династически семейства от Европейска и Малоазийска Тракия, не са само държавници, пълководци, съдии и администратори. Старогръцките и латинските писмени извори подсказват, а археологическите доказват и тяхната сакрална функция. Тя е загатната в произнасяните и записвани етноними на тракийски държавни обединения, които произлизат от родовите имена на владетелите. Гети (Даци), Трибали, Беси, Едони, Одриси са прозвища на властващи жречески семейства. Поколения наред тези семейства поддържат и изпълняват поне веднъж годишно главния обред на общността, който има за цел да хармонизира ритмите на всеки отделен човек, социума и Космоса. Този обред е кървав. Принасяната жертва е човек (пленник) или кон, пълноценният му заместител, или бик – превъплъщението на главния мъжки бог-Син на Великата богиня-майка, или овен – зооморфният код на царското достойнство. В светилище без покрив или на скална площадка под открито небе, царят-жрец символно умира в този обред, за да въведе царството си в новия цикъл на разцвет.

Царско-жреческите орфически родове извършват и друг вид обреди. Така, Гетите почитат своя антроподемонизиран Залмоксис, който ги “убеждава в безсмъртието си”, след като четири години прекарва в пещерата-утроба и на петата се появява отново. Гетите-безсмъртници изпращат свой пратеник при обожествения си Учител като го хвърлят върху върховете на три копия: ако е праведен (пречистен в екстасис), мъжът умира.

Бесите, изрично съобщени като жречески род, изпълняват свещенодействията в централното тракийско светилище в Родопите. То е кръгло, с отворен покрив и олтар в центъра под него. През деня, когато Синът-Слънце (Аполон) се намира в зенита си, лъчите му се спускат до олтара. През нощта, когато Синът-Огън (Дионис) се озовава в тъмната полусфера на Космоса, пламъци лумват от същото място към черния свод, обсипан със звезди. Жреците гадаят волята на своя дуален бог и по лъчите на Слънцето, и по езиците на Огъня. Именно в това светилище бащите на Александър Македонски и император Август научават, че синовете им ще станат велики владетели.

Едоните обожествяват своята планина Пангей, чието име означава Всеземие, като Велика богиня-майка. В нейната свещена подземна утроба обожественият цар Резос тълкува внушеното му от Дионис. Вярва се, че по време на мистериалното празнуване на бога в планината, по склоновете ѝ израства растението, наречено китара, което кълни от капките Орфеева кръв и издава звуците на неговия инструмент.

Одрисите градят светилища на Великата богиня-майка в свещени дъбрави, както подсказва и родовото им прозвище, произхождащо от "дъб". Ако свещената дъбрава не увенчава скален връх, а се зеленее в равнина, тогава Одрисите поставят сред дърветата скален къс, за да виждат образа на Великата богиня-майка и на нейния Син. Затова след 5 в. пр. Хр. одриските царе-жреци вдигат своите укрепени градове около такива свещени участъци. Зад стените на царските градове се намират казарми, обори, складове и оръжейни работилници, но и дворецът със светилището. През 4 в. пр. Хр. одриският цар Севт III построява своята столица Севтополис (край гр. Казанлък, Централна Южна България) по елински план. Светилището с централен олтар се намира в резиденцията на царя.

Царете и членовете на техните семейства строят домове, които са добре защитени и обикновено се издигат извън населените места. Ние не знаем как самите Траки са наричали тези резиденции. Старогръцкият писател и военачалник Ксенофонт, който е влизал в такъв царски дом в Европейска Тракия, употребява за него старогръцката дума "тюрсис" (кула). Преки и косвени данни позволяват да се съди, че един многоъгълник, квадрат или кръг – в зависимост от местността – е опасан с различно дебели защитни стени, зад които се простира терен с казармени постройки за стануване на отряд конници и пешаци. В най-удобния пункт на тази неголяма отбранителна система и не непременно в геометричния ѝ център се издига същинската "кула", каменна поне в първия си етаж. На втория се намират покоите на господаря. С основното здание, в което влиза и приемна зала, вероятно са свързани и други помещения със стопанско, военно и култово предназначение. В някой край на на имението понякога са отделяни и места за забава и развлечения. Античната литература е запазила спомена за парковезверилници по "тракийски образец". В тях, изглежда, са отглеждани диви зверове, уловени в родопските и в старопланинските гори. Богати фамилии устройват дори в Рим такива зрелища, изрично упоменати като "тракийски", в които разгулът на римската аристокрация от епохата на Империята се освежава с екзотиката на покорените земи. През по-спокойни времена някои "кули" са дълговременни местоживелища, поколения след поколения се сменят в тях и наоколо се образува значителен некропол. Тракийските царе, както съобщават старогръцките и латинските автори, строят свои укрепени домове на много места във владенията си. Оттам те се бранят срещу неприятели, съперници и нашественици, оттам водят борбата си срещу отцепили се династи и въстанали области. В такива резиденции, които прерастват в царски градове, какъвто е Кабиле, се произвеждат изумителните изделия на тракийската торевтика.

Тракийските царе са известни на съвременните ценители на изкуството най-вече с многобройните си съкровища от сребърни, златни и бронзови съдове. Функциите на кани, чаши, ритони (рог за пиене) и фиали (паници), както и на други изделия от благороден метал или от бронз с позлата или посребряване, са стародавни. Те са описани още от Омир в епизодите, в които микенските и троянските първенци си служат с такива предмети. Тези съдове се употребяват по време на царските пирове и в посветителните орфически обреди. Общото име на постъпилите в царската хазна скъпоценни предмети за различна употреба, както и украсените конски амуниции и някои оръжия, е "лежащо благо" (ст. гр. "каймелион"). Това благо постъпва от съюзници и подвластни, от приятели и неприятели, търсещи мир, от работилници (ателиета) в царските градове, както и от всяко подчинено селище.

Полагането на съкровища в земята е царски дар на Великата богиня-майка, акт на съединяването на царя с богинята в свещен брак. Един прекрасен пример е златното съкровище, открито в гр. Панагюрище (Централна южна България). Деветте съда на съкровището са шедьоври на елинистическото изкуство.

За славата на кръста

След завоюването на Дакия в Римската империя започва един близо 130 годишен период на управление на династиите на Антонините и на Северите, през който провинциите Дакия, двете Мизии и Тракия се превръщат в едни от най-привлекателните земи на Римската империя. Стари селища са преустроени в градове, но и нови са съградени. В Сердика (дн. София), Августа Траяна (дн. Стара Загора) и Филипополис се стичат хора от Мала Азия, Сирия и Юдея. До всички населени места, крепости и гарнизонни лагери се стига по великолепни пътища. Някои от тях следват стари трасета, но римските строители прокарват много нови, за да изградят гъста пътна мрежа със станции за смяна на конете и за почивка на пътниците. Тази мрежа е подготвена главно за бързи куриерски връзки и за движения на войски от Италия и от Централна Европа през Югоизтока към Мала Азия и обратно. Тя обхваща Крайдунавския, Диагоналния (към Византион) и Крайегейския (т. нар. Егнатиев) път, които са пресечени от пътища с обща посока Егейско море – Дунав – Карпатите.

Размахът на римското строителство и преди всичко самата урбанизация довеждат до изравняването на всички тракийски земи към имперския градски начин на живот. Именно неговите стандарти оформят характерния облик на първата общоевропейска цивилизация.

Тази цивилизация е дело на римската армия, която я гради, разпространява и поддържа чрез легионите, помощните им войски и ветераните, заселващи се по родните си места или в нови селища. Заедно с латинския език, на който функционира цялата военна и гражданска администрация, в провинциите са усвоени правилата на римското обществено поведение, основните норми на правото и навикът да се живее според тях. Армията донася и своите нови божества на различни народи, понеже властта разрешава всекиму, дори и на войник, да пази вероизповеданието си, стига да почита официалния римски пантеон и преди всичко – култа към обожествения император. Преследванията на християните, най-яростни по времето на Диоклециан (284-305 г.), са предизвикани заради отхвърлянето на този култ и заради отказа на мъжете да служат във войската.

Съдбоносна за съществуването на самата Империя, толерантността към културно-исторически наследената духовност на всеки народ е целенасочено провеждана от имперската администрация и от армията. Дори когато икономическата криза и нашествията на Готите през 3 в. връщат живота назад към времената на вътрешните междуособици, Империята намира сили да възстанови своята лоялна религиозна политика при управлението на Константин Велики (306-337 г.).

Под силното въздействие на елинистическия религиозен синкретизъм, в който се сливат митове, култове и обреди на божествата от различни вери, аристократическата орфическа доктрина постепенно изгубва езотерическия си мистериално-посветителен характер. С отслабването на властта на царете в Тракия учението им се профанизира и още по време на римското нашествие се снизява до изповядването на една повсеместно разпространена вяра, в която социалните и доктринални различия се стопяват. Това е вярата в Бога-Конник, наричан Тракийски Херос.

Образът на Конника-ловец е моделиран върху посветителни (положени в негови светилища) и надгробни (поставени на гроб по желание на починалия и на семейството му) релефни плочки с дати от 1 до 3 в. Техният брой постоянно расте от разкопки и случайни находки и днес вече надхвърля 4000. Анонимното ст.гр. Heros се превръща в име на това божество, заради представата, че то олицетворява хероизиран (антропо-демонизиран, с безсмъртна душа) покровител. Надписите по релефните плочки разкриват, че Тракийският Херос е наричан с най-различни епитети от тракийски произход, но е определян и с по-общи характеристики, каквато е “господар/владетел”. Тракийският бог-конник е персонифицирано упование във вездесъщието на стария главен орфически бог – Синът на Великата богиня-майка.

Заради езическата си вяра в него, Траките, които често са наричани “диви” от църковните писатели, приемат твърде рано християнската религия. Затова те са многословно възхвалени за смирението си и дори се прославят заради два превода на Библията. Единият е направен на готски език в техните земи от епископ Вулфила (311-383г.), когато той мисионерствувал сред Източните Готи, заселили се краткотрайно в Мизия при Никополис ад Иструм (при дн. с. Никюп до гр. Велико Търново в Централна Северна България). Другият превод е наречен Библия Бесика по името на най-коравите Дионисови последователи от Родопите, за да се подчертае, че и тракийският "варварски" език огласява Божието Слово.

Християнството намира благоприятна среда у Траките, защото техният стар устен орфизъм клони неудържимо към еднобожието, персонифицирано в Сина на Великата богиня-майка. Езическият монотеизъм е дори аргументирано обоснован от някои неоплатонически писатели до 6 в. с примера на този Син-бог, който, както те смятат, е едносъщностен и единен, защото в двата си образа на Аполон и на Дионис обхваща цялостния Космос.

Изображения от Ранната императорска епоха представят Орфей не само в познатата християнска метаморфоза на "божи пастир", изравнена от литератори, ваятели и художници с тези на Авраам и на Мойсей, но и на кръста. Разпнатият *Orpheos Bacchicos* в позата на страдащия Христос е най-плътното сближаване на орфическата вяра с ранното християнство. Това сближаване изглежда е начепато по времето на Св. Апостол Павел, когато той проповядва по егейското крайбрежие в Солун и Филипи (при дн. Кавала), а неговите поучения проникват в Тракия на север още през първите години на историята й като римска провинция.

Тракия и Старият свят:

обща хронологическа таблица

Преди Христа	Тракия	Старият свят
Втора половина на 5 хил.	Варненски халколитен некропол – най-старите царски инсигнии.	Преддържавен период в Египет. Първи поселения в Месопотамия.
Втората половина на 2 хил.	Вълчитрънски царско-жречески златен обреден сервиз. Линейно писмо А.	Апогей на минойската цивилизация на о-в Крит. Линейно писмо А.
Средата на 2 хил.	Микенска Тракия.	Микенска Гърция. Линейно писмо Б.
± 1275 г.	Тракийски царе-жреци в Омировия епос – Резос, Пейрой, Акамант.	Превземане на Приамова Троя от микенските Гърци (Омировите Ахеи), начело с Агамемнон.
11 – 10 в.	Морско господство на европейските и малоазийски Траки над водните пътища през Дарданелите и Босфора.	Начало на "тъмните векове" в Гърция.
8 – 7 в.	Траките-Витини се преселват от долината на средна Струма в Мала Азия и образуват Витинската държава в северозападна Мала Азия.	Формиране на първите градове-държави в Гърция. Първи Олимпийски игри. Основаване на Рим. Начало на гръцката колонизация.
560/559 г.	Атинският пълководец Милтиад създава гръко-тракийско царство в Тракийския Херсонес.	Умира великият атински реформатор и законодател Солон. Пизистрат възстановява тиранията в Атина.
6 в.		Начало на разцвета на халщатската култура в Европа. "Общество на принцовете".

519/514/512 (?) г.	Походът на персийския цар Дарий I срещу Скитите през Тракия.	
края на 6 - нач. на 5 в.	Терес - първият известен владетел на Одриското царство.	
509 г.		Рим става република.
± 480 г.	Установяване на политически и дипломатически отношения между Терес и скитският цар Ариапейтес. Терес дава една от дъщерите си за съпруга на скитския цар.	
± 450-445 г.	Договор между одриския цар Ситалк и скитския цар Октамасад, с който р. Истрос (Дунав) става граница между двете царства.	Келти прекосяват Ламанша и колонизират Британските острови.
431 г.	Одриският цар Ситалк сключва съюзен договор с Атина.	Начало на Пелопонеската война между Първия Атински морски съюз и Пелопонеския съюз начело със Спарта.
429 г.	Ситалк предприема поход срещу Македония и Халкидическия полуостров, съгласно подписания в 431 г. договор.	В Атина върлува "чумна" епидемия, умира Перикъл.
424 г.	Ситалк умира по време на или след битка с Траките-Трибали. На одриския трон се възкачва Севт I.	
407-406 г.	Одриското царство е поделено между цар Медок (Аматок) и обявилия се за независим Севт II.	Алкивиад, от името на Атина, сключва съюзен договор с двамата одриски царе за военна помощ срещу Спартанците.
401 г.	На път за Елада, Ксенофонт и водените от него гръцки наемници гостуват на Севт II.	
387 г.		Галите завземат Рим.

386-385 г.	Атина издава почтен декрет в чест на одриски цар Хебризелм.	Основана е Академията на Платон в Атина.
383 г.	На одриския престол се възцарява цар Котис I. В надпис той се обявява за доктринален син на Аполон.	
359 г.	Среща между одриския цар Котис I и македонския цар Филип II с цел установяване на сътрудничество. Котис I е убит от атински наемници.	Филип II се възцарява на македонския престол на мястото на брат си цар Пердика, загинал в битка срещу Илирите.
357 г.	Атина сключва съюзни договори с тримата одриски владетели, поделили си старото Одриско царство.	
356 г.	Храмът на Аполон в Делфи издава декрет в чест на четиримата синове на цар Керсеблепт, син на Котис I.	Ражда се Александър, наречен по-късно Велики. Филип II завладява златните и сребърни рудници в планината Пангей, експлоатирани до тогава от югозападните тракийски царе.
341 г.	Филип II навлиза в Одриска Тракия и основава на мястото на тракийски селища градовете Филипопол (дн. Пловдив) и Кабиле (с. Кабиле до дн. гр. Ямбол).	
340-339 г.	Поход на Филип II срещу скитския цар Атей. На връщане Филип е разбит от Трибалите и е ранен в боя.	
335 г.	Поход на Александър Македонски, син на Филип II, срещу Трибалите и Гетите.	Антимакедонско въстание в Тива, градът е разрушен от Александър Македонски.
331-330 г.	Бунт на антимакедонската коалиция в Тракия, в който участват Севт III и Мемнон, стратег на Александър в Тракия.	

331 или 325 г.	Александровият стратег в Тракия Зопирион предприема поход срещу Гетите, Скитите и гръцката колония Олбия, но загива.	
323 г.	Александровият стратег Лизимах управлява в Тракия, наравно с одриския владетел Севт III.	Александър Македонски умира във Вавилон.
313-312 г.	Война на Севт III, Гетите, Скитите и западнопонтийските гръцки градове с Лизимах.	Римският цензор Апий Клавдий започва строителството на Апиевия път от Рим до Капуа. Завършен е подземният водопровод в Рим и града получава течаща питейна вода.
293-292 г.	Лизимах предприема нападение срещу гетското царство на цар Дромихет, пленен е и е освободен срещу териториални отстъпки.	
280-279 г.	Келтско нашествие на Балканския полуостров. Келтите основават свое царство в Тракия със столица Тиле в близост до Бизантион (дн. Истанбул).	
228 г.		Начало на римската експанция в Югоизточна Европа. Илирийската царица Тевта е победена от Римляните.
214-213 г.	Траките унищожават келтското царство.	
189-188 г.	Първи стълкновения между Траки и римска войска, завръщаща се от Мала Азия, по долното течение на р. Хеброс (дн. Марица).	Жителите на Кампания стават римски граждани.
183-182 г.	По време на поход в Тракия Филип V Македонски извършва изкачване на “най-високия връх в Тракия” на планината Хемус (дн. Стара планина).	

171 г.	Одриският цар Котис оказва помощ на Персей, син на Филип V Македонски, във войната му с Римляните.	
168 г.	Траките участват в битката при Пидна (Северна Гърция) като съюзници на Македония.	В битка при Пидна Римляните окончателно разгромяват Персей. Македония е разделена на четири автономни области.
146 г.		Македония е обявена за римска провинция.
88 г.	Пленен е Спартак, бъдещият водач на робското въстание в Италия.	
77-76 г.	Битка между Траките-Меди и римляните по поречието на р. Струма. Убит е римският проконсул на Македония Апий Клавдий Пулхер.	
73 г.		Избухва робското въстание в Рим, водено от Спартак.
72-71 г.		Робската армия на Спартак е разбита от Марк Лициний Крас в Южна Италия.
62-61 г.	Римският управител на провинция Македония Гай Антоний Хибрида предприема поход в Тракия, но е разбит при р. Дунав.	Ражда се Октавиан Август. Основан е гр. Флоренция.
60-59 г.	Управителят на Македония Гай Октавий, баща на бъдещия император Август, разбива Беситe. Посещава най-голямото тракийско светилище на бог Дионис и получава предсказание, че синът му Август ще владее света.	
55 г.	Буребиста, цар на Гетите, разширява царството си.	Помпей и Крас за втори път стават консули на Рим.

54 г.		Експедиция на Юлий Цезар в Британия. Крас плячкосва Йерусалимския храм.
55-50 г.	Гетският цар Буребиста извършва набези по западното понтийско крайбрежие и достига до Аполония Понтика (дн. гр. Созопол).	
51 г.		Юлий Цезар напълно завладява Галия.
44 г.		Цезар подготвя война срещу Буребиста, но е убит от републиканците Брут и Касий.
42 г.		Битка при гр. Филипи между привържениците на Цезар, водени от Марк Антоний и осиновения цезаров син Октаний и привържениците на републиканците, убили Цезар.
29-28 г.	Управителят на Македония Марк Луциний Крас (внук на Крас, победителят на Спартак), превзема дн. Северна България.	
15 - 13 г.	Въстание на Бесите в Тракия, предвождано от Вологез, жрец на Дионисовото светилище в Родопите.	

След Христа	**Тракия**	**Старият свят**
1 г.		Година на раждането на Христос, равна на 753 г. от основаването на Рим. Изчислена е през 525 г. в Рим от Дионисий, родом от гр. Томи (дн. Констанца) или от Дуросторум (дн. гр. Силистра).

12-13 г.	Умира Реметалк. Синът му Котис управлява земите южно от Стара планина. Римляните предоставят управлението на земите северно от Стара планина на Раскупор.	
14 г.		Умира император Август.
15 г.	Учредена е провинция Мизия (дн. Северна България, Югоизточна Румъния и Източна Сърбия).	
19 г./17 г.	Котис е убит от Раскупор. Реметалк II, синът на Раскупор, получава земите на север от Стара планина, а децата на убития Котис получават земите на юг от Стара планина. Те обаче, управляват земите си под опекунството на римски пропретор.	
21 г.	Антиримско въстание на тракийските племена Одриси, Дии, Койлалети. Реметалк III е обсаден от въстанниците във Филипопол.	
26 г.	Въстание в Южна Тракия срещу римляните и срещу васала им Реметалк III. Той получава царска титла от римляните.	
44-45 г.	Васалният на Рим тракийски цар Реметалк III е убит в дворцов преврат. След убийството му император Клавдий обявява Тракия за римска провинция.	
64 г.		Опожаряването на гр. Рим по времето на Нерон.
69 г.	Нашествие на Даки и Сармати в Североизточна България.	
86-88 г.	Война на император Домициан срещу Децебал, цар на Даките.	

101-102 г.	Първа Дакийска война на император Траян.	
102 г.	Децебал капитулира пред Траян.	
105 -106 г.	Втора Дакийска война. Поражение на Даките. Децебал се самоубива. Дакия е обявена за римска провинция.	
114 г.		Издигната е Траяновата колона в Рим в чест на победата над Даките.
212 г.	Построен е амфитеатърът във Филипопол.	Римско гражданство получават всички свободни жители на Римската империя - едикт на Каракала.
235 г.		След убийството на император Александър Север за император е избран Максимин Тракиеца, убит 238 г.
250 г.	Нахлувания на Готи в Долна Мизия и Тракия.	Роден е император Константин.
271-272 г.	Император Аврелиан изоставя провинция Дакия и евакуира живеещите там римляни на юг от р. Дунав. Създадени са 2 нови провинции – Вътрешна Дакия с център Сердика (дн. София) и Крайбрежна Дакия с център Рациария (при дн. с. Арчар, Северозападна България).	
11 май 330 г.	Бизантион, под името Константинопол, е обявен за столица на Римската империя.	
336 г.	Базилика в гр. Сердика (дн. София) – по-късния храм Св. Георги.	Освещаване на църквата на Божия гроб в Йерусалим.
343 г.	Църковен събор в Сердика.	

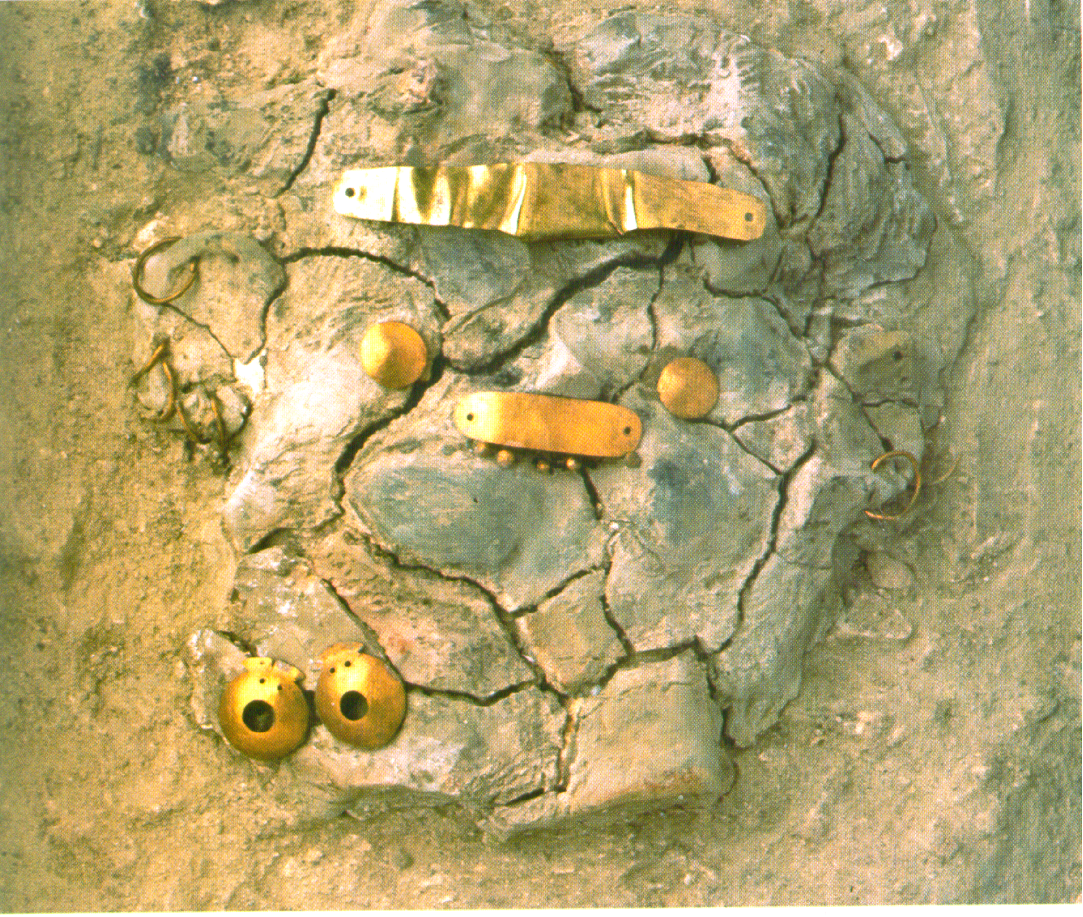

1. Релефно глинено изображение на човешко лице от символичен гроб от Варненския халколитен некропол (гроб № 2). Челото е украсено с диадема, лявото ухо - с пет златни обеци, а дясното - с три. Очите и устата са маркирани със златни пластини. Края на 5 хил. пр. Хр.

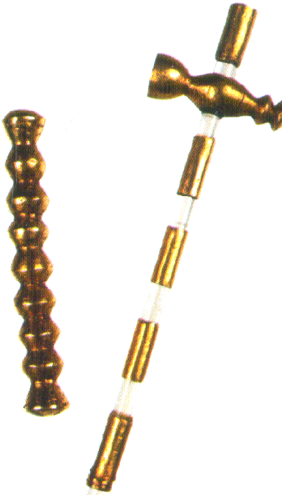

2. Златен скиптър от гроб № 36 от Варненския халколитен некропол. Скиптърът, съставен от няколко части, е открит в много богато на златни дарове символично погребение, които са били подредени около него. Края на 5 хил. пр. Хр.

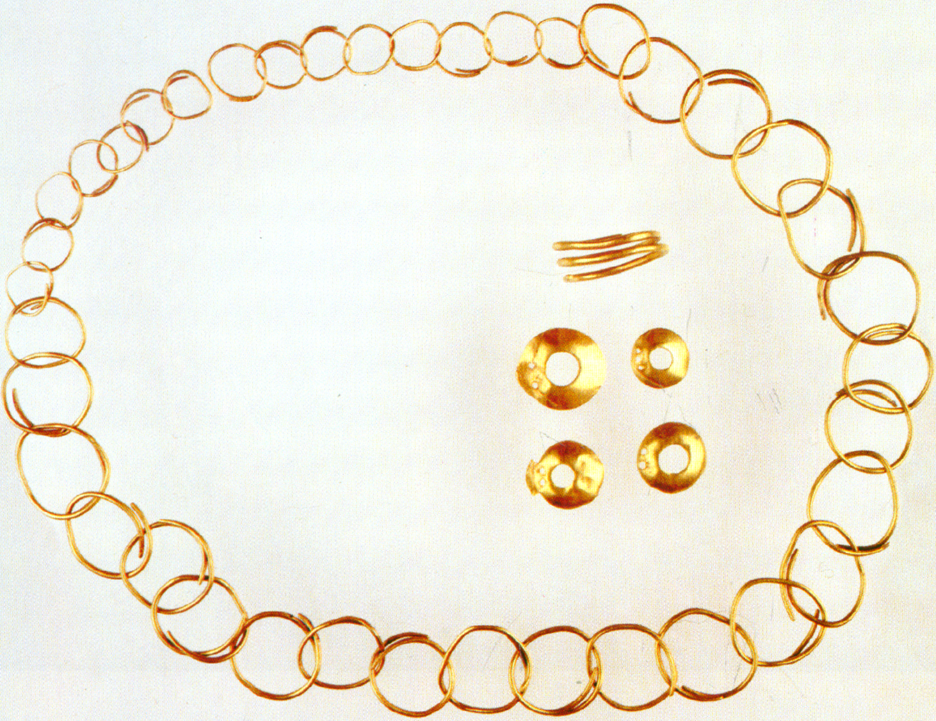

3. Златен комплект, състоящ се от огърлица, спирална гривна и 4 силно стилизирани антропоморфни идола. Златните украшения са открити в сграда, най-вероятно храм, тъй като са били положени в специална стенна ниша, оцветена в червено. Сградата от халколитната епоха е открита край с. Хотница, Великотърновско. 5 хил. пр. Хр.

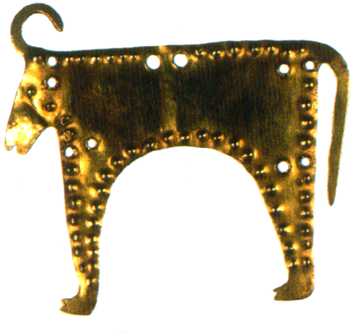

4. Златни апликации във формата на бик в профил, открити в символичен гроб № 36 на Варненския халколитен некропол.
Края на 5 хил. пр. Хр.

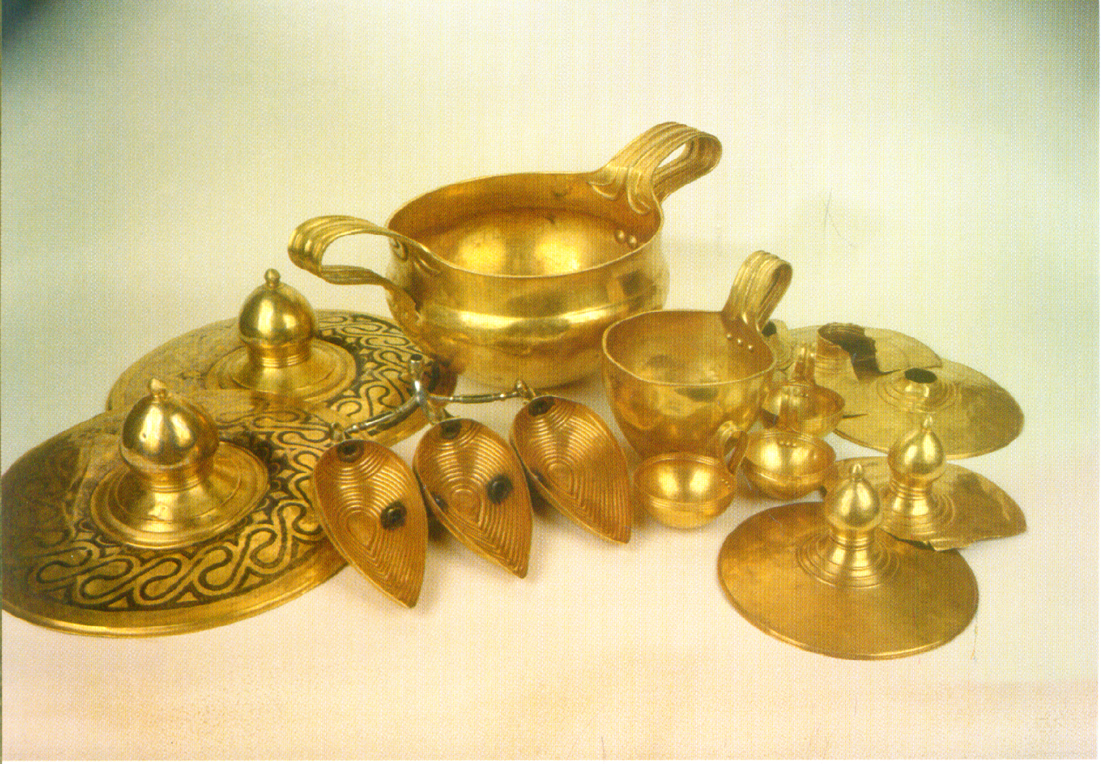

5. Вълчитрънското съкровище представлява непълен златен обреден сервиз от 13 предмета с общо тегло 12.5 кг. Открит е в с. Вълчитрън, Плевенско. Втората половина на 2 хил. пр. Хр.

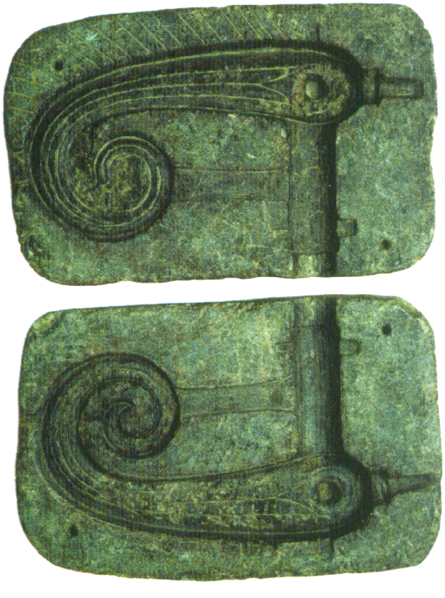

6. Каменни калъпи за отливане на скиптри, открити край с. Побит Камък, Разградско. Бронзови скиптри от този тип са открити в Румъния и Молдова. Средата на 2 хил. пр. Хр.

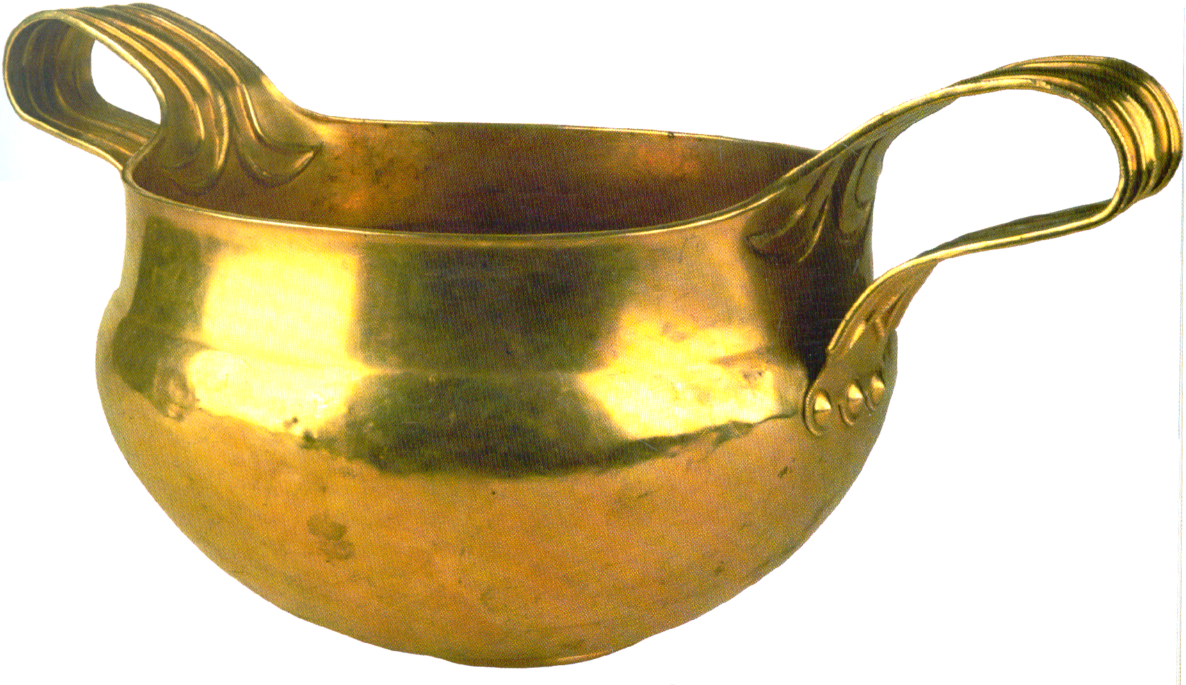

7. Златен кантарос от Вълчитрънското съкровище. Съдът е с тегло 4395 грама. Втората половина на 2 хил. пр. Хр.

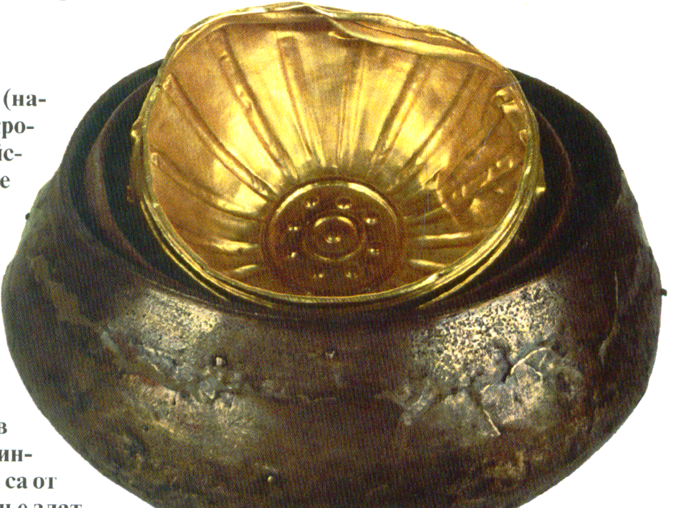

8. Символично погребение (находката е наричана още съкровище) от с. Казичене, Софийско. Символичното погребение се състои от три съда златен, глинен и бронзов, положени един в друг и закопани с устията надолу в земята. Този тип погребения са познати от некрополи от късната бронзова епоха (трета четвърт на 2 хил. пр. Хр.) от двете страни на р. Дунав в районите на градовете Видин-Кърна (Румъния). Трите съда са от различни периоди. Най-ранен е златният – от 11-10 в. пр. Хр., бронзовият - края на 7 в. пр. Хр.

9. Сребърна амфора-ритон, открита в погребение в “Кукова могила” с. Дуванли, Пловдивско. Някои от елементите на украсата на амфората-ритон са позлатени. Същата амфора-ритон е изобразена в ръцете на един от представителите на подвластните народи на персийския цар върху релеф в гр. Персеполис в Персия.
Последна четвърт на 6 в. пр. Хр.

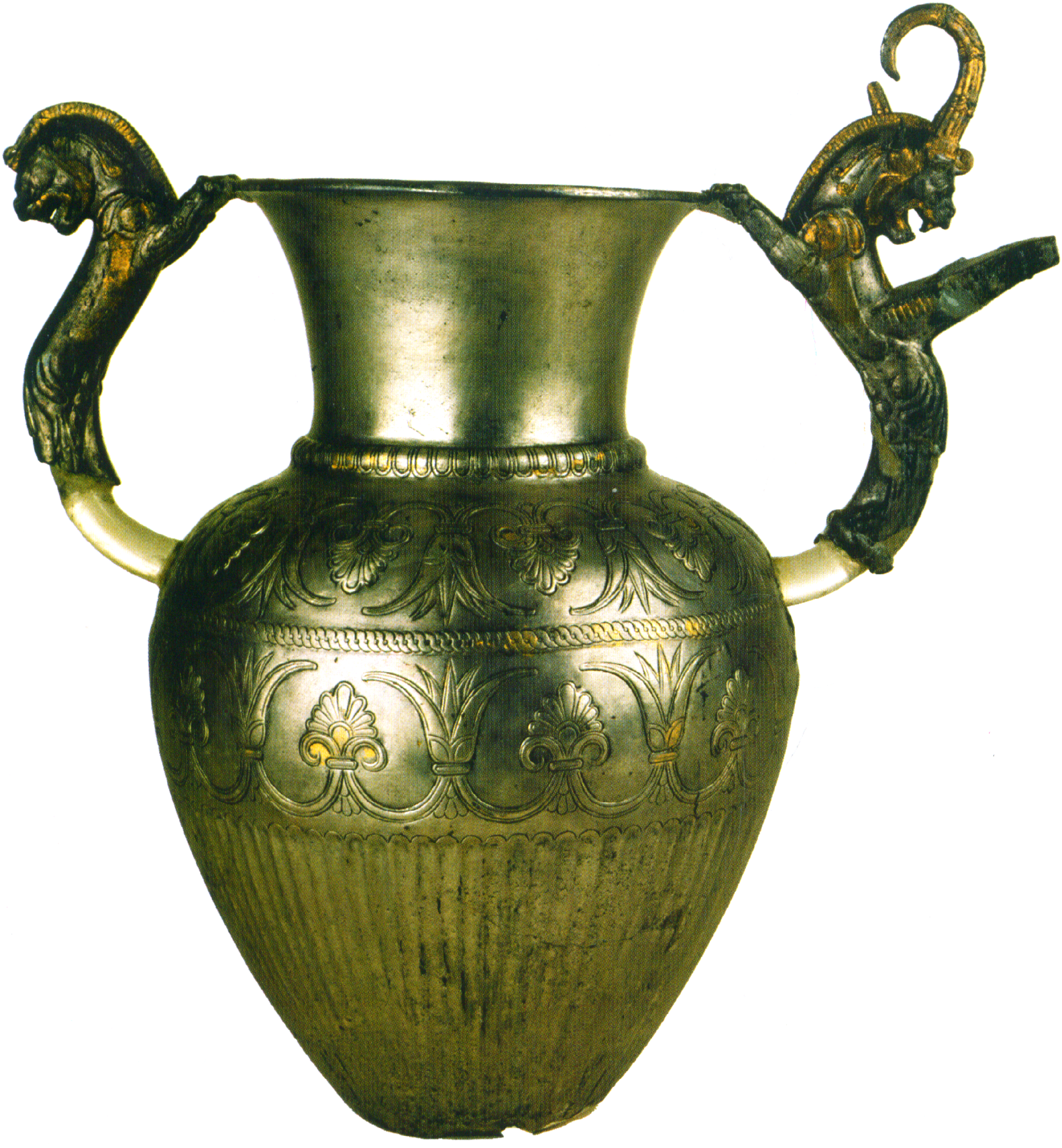

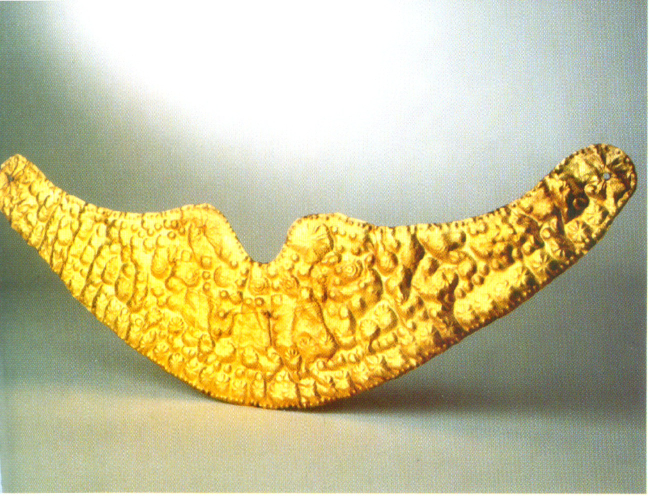

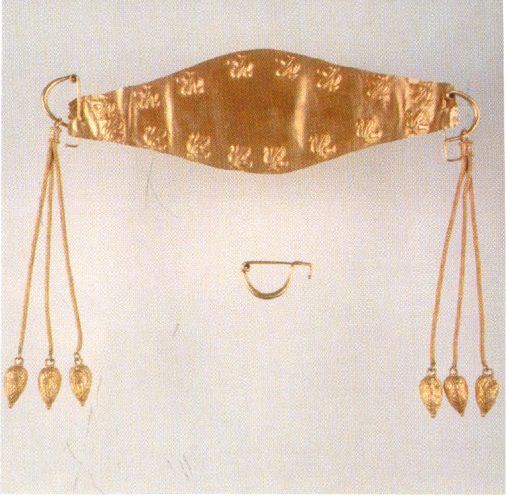

10. Златен нагръдник от погребение на представител на аристокрацията, погребан в "Голямата могила", с. Дуванли, Пловдивско. Некрополът край с. Дуванли е принадлежал най-вероятно на върхушката и на династията на Бесите (?). Средата на 5 в. пр. Хр. (вж. и илюстрации №№ 9, 11 и 12)

11. Златен нагръдник с фибули и висящи украси от "Мушова могила", с. Дуванли, Пловдивско. 5 в. пр. Хр.

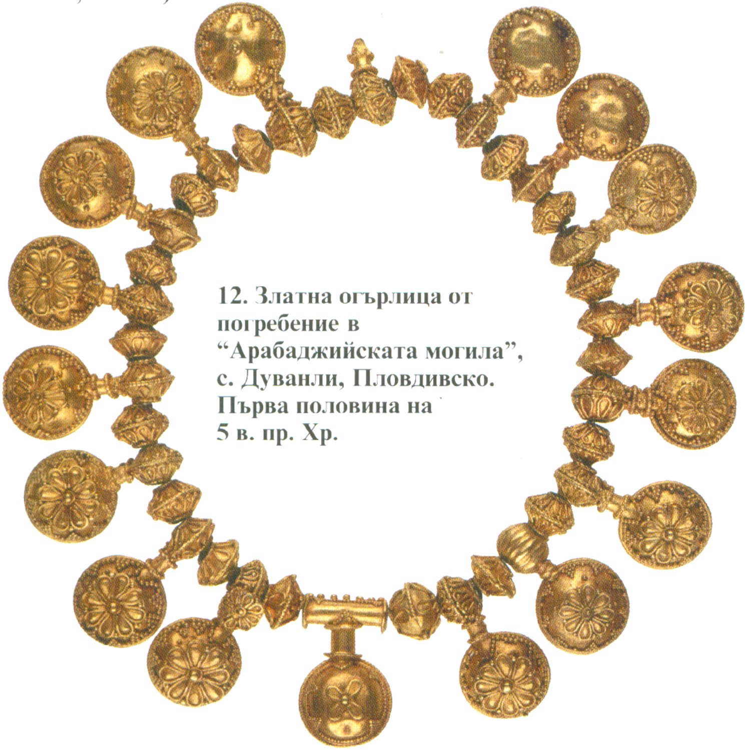

12. Златна огърлица от погребение в "Арабаджийската могила", с. Дуванли, Пловдивско. Първа половина на 5 в. пр. Хр.

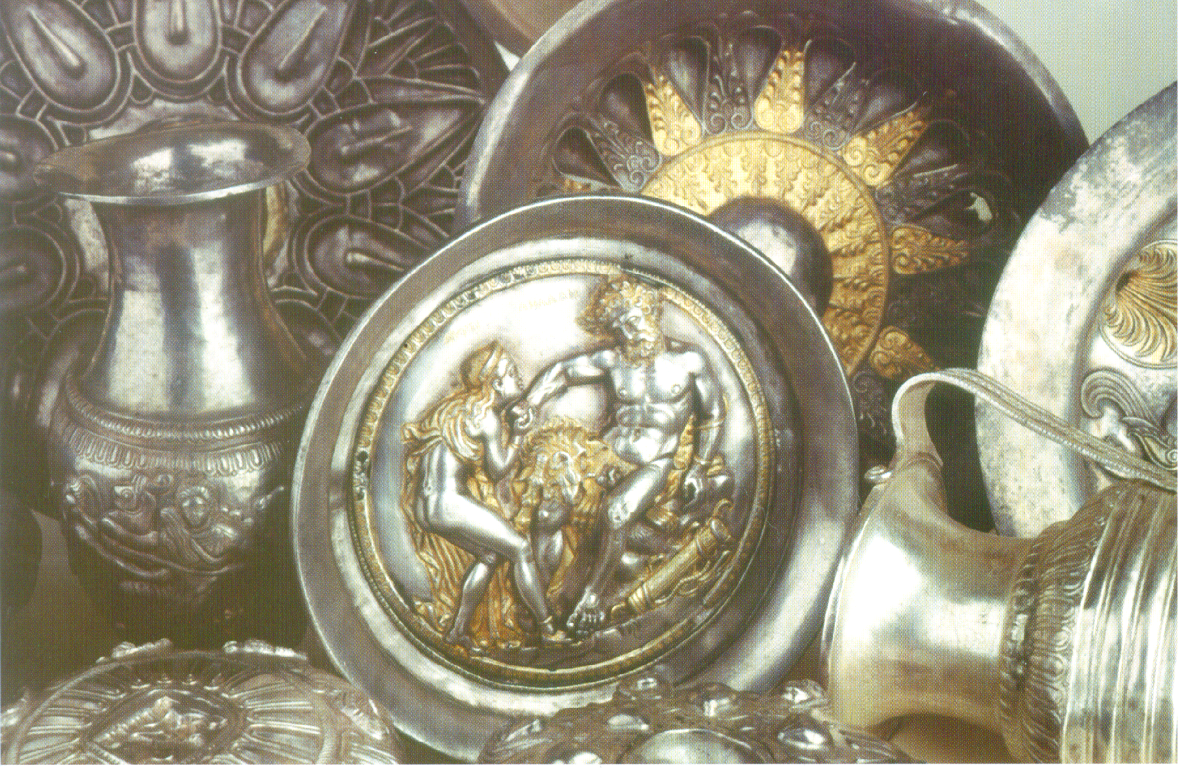

13. Рогозенското съкровище. Съкровището носи името на с. Рогозен, Врачанско, където е открито. Съдържа 165 сребърни съда, някои от които с позлата. Съдовете са били ритуално закопани на 2 купа, положени в земята с устиета надолу. Единият куп е открит случайно, а вторият - от археолози. В съкровището има дипломатически подаръци от одриски царе, за което свидетестват надписите по тях. Съкровището е принадлежало на трибалската царска династия. То съдържа съдове от края на 5 в. пр. Хр. и такива, които са произведени в самия край на 4 в. пр. Хр.

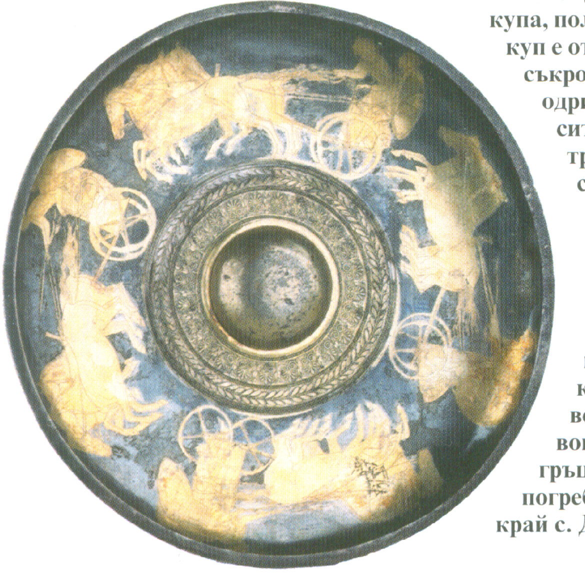

14. Сребърна фиала с позлатени изображения на четири надбягващи се колесници, впрегнати с по четири коня. Във всяка колесница има по един кочияш и един воин. Вурху фиалата е изписано със старогръцки букви името *Dadaleme*. Открита е в погребение в “Башова могила” от некропола край с. Дуванли, Пловдивско. Края на 5 в. пр. Хр.

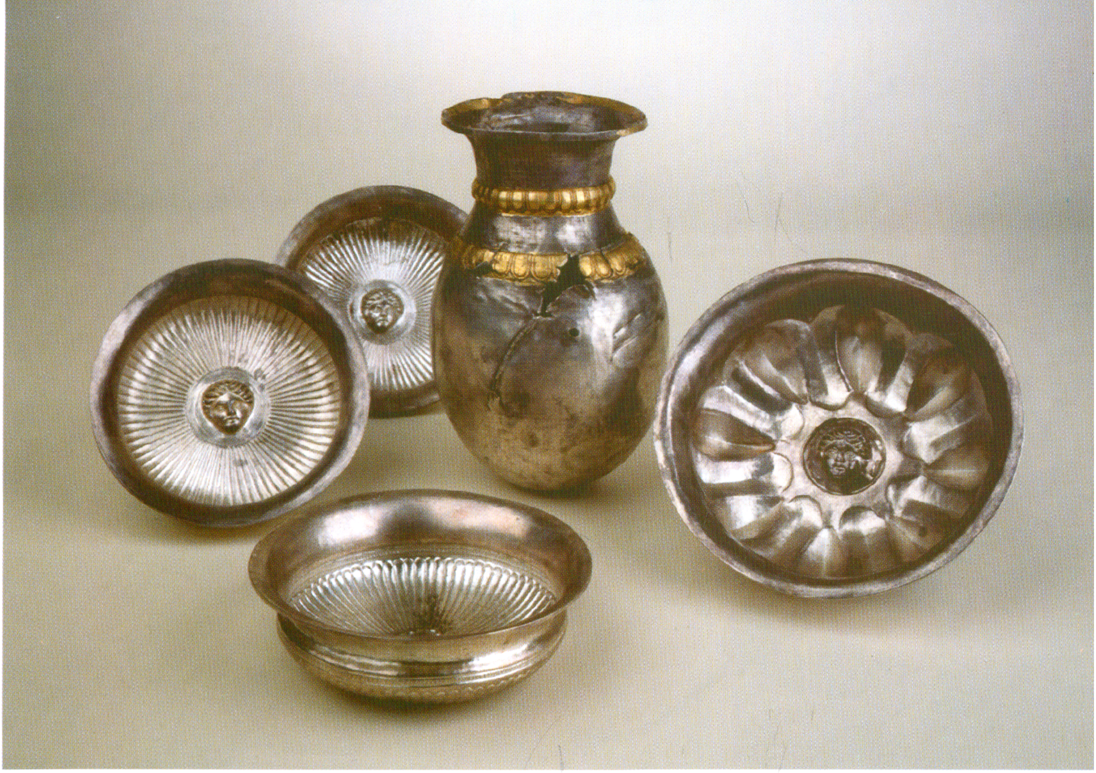

15. “Аполоновият сервиз” от Рогозенското съкровище. Върху устието на каничката е изписано “Котис чедо на Аполон”. Текстът е едно от найярките свидетелства за орфическата вяра, изповядвана от Траките. Дъната на фиалите са украсени с Аполонови глави във висок релеф. 4 в. пр. Хр.

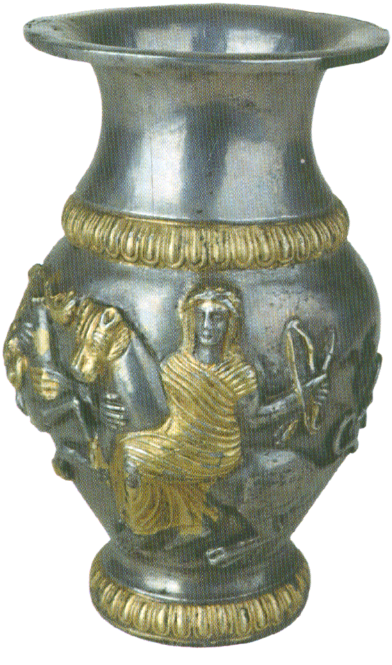

16. Сребърна кана с позлата от Рогозенското съкровище. Върху тялото на каната са изобразени два огледални образа на Великата богиня-майка, яздеща лъвица и въоръжена с лък и стрела. Между двете огледални изображения е представено трето - нападение на лъв върху елен. 4 в. пр. Хр.

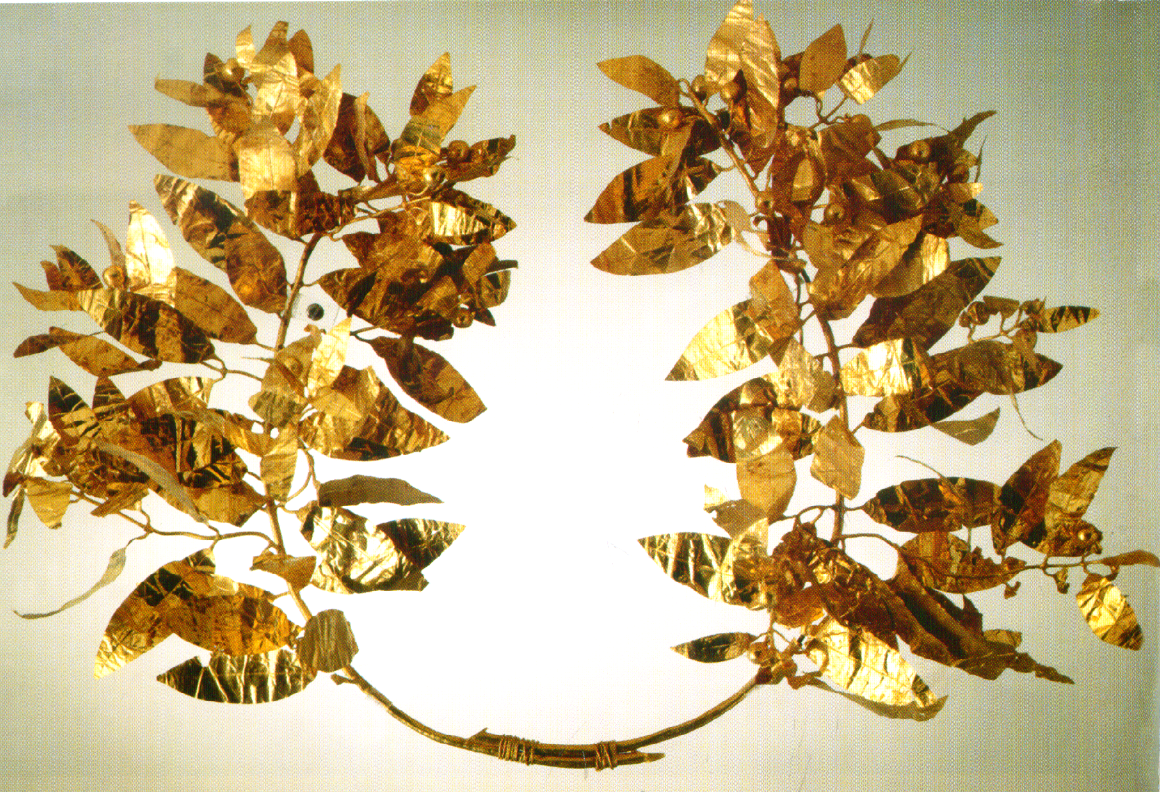

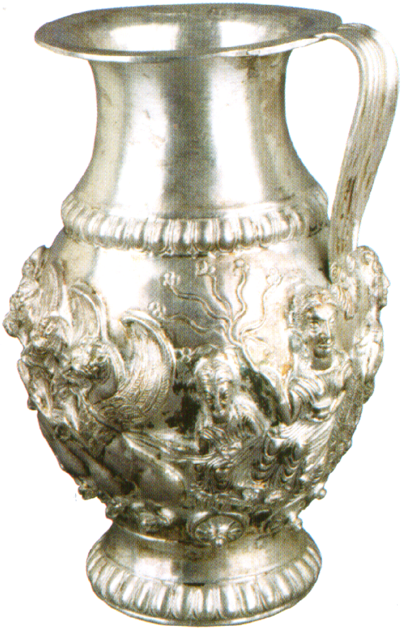

17. Златен венец от погребението в “Могиланската могила” в гр. Враца.
Средата на 4 в. пр. Хр.

18. Сребърна кана от Рогозенското съкровище. Върху тялото на каната огледално са представени две колесници, теглени от по четири крилати коня и управлявани от кочияшки. В едната колесница е седнал Аполон, въоръжен с лък и стрела, а в другата – Артемида с клонка в дясната ръка и с фиала в лявата. 4 в. пр. Хр.

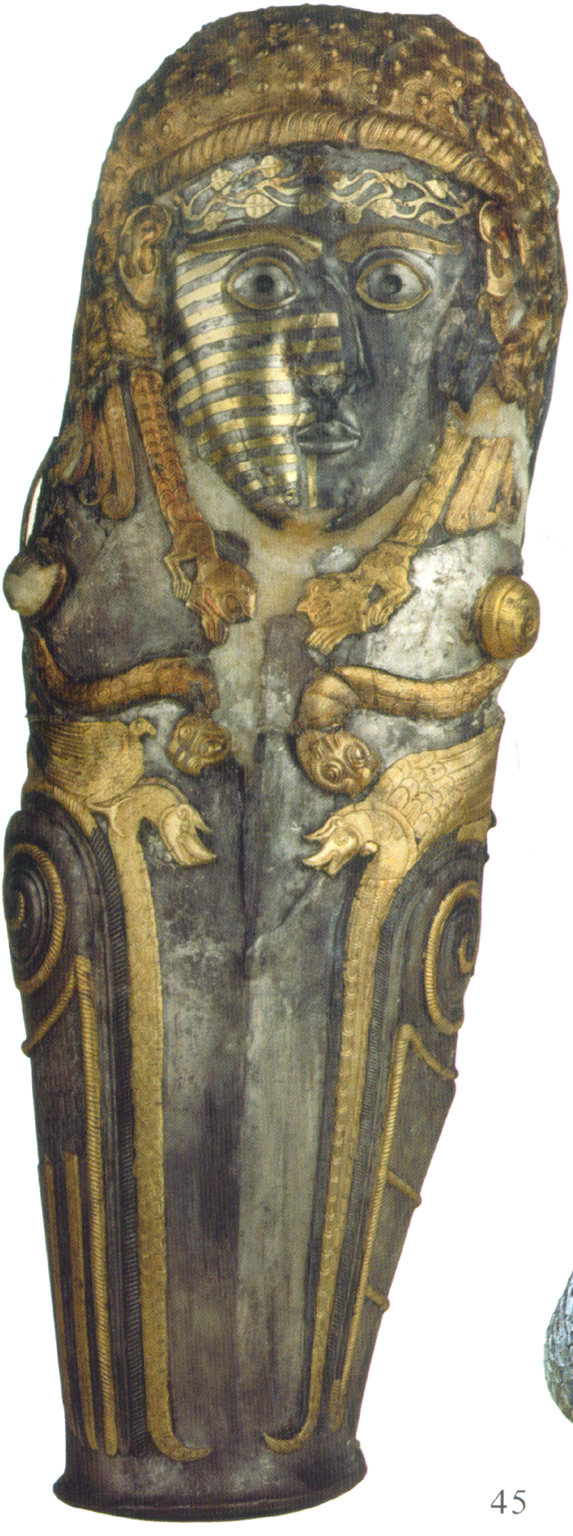

19. Сребърен наколенник с позлата от погребението в “Могиланската могила” в гр. Враца. Върху наколенника е представена силно стилизирана Великата богиня-майка. На челото има бръшлянов венец, дясната страна на лицето ѝ е татуирана, от двете страни на лицето и тялото се спускат змии. Средата на 4 в. пр. Хр.

20. Сребърна фиала във формата на шишарка от погребението в “Могиланската могила” в гр. Враца. Началото на 4 в. пр. Хр.

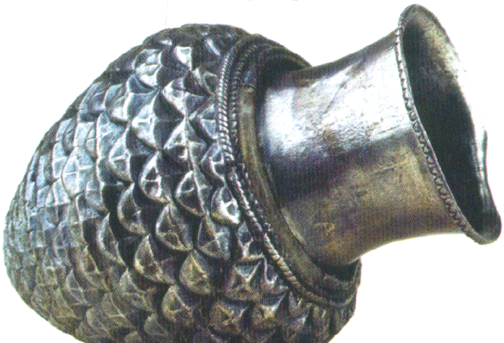

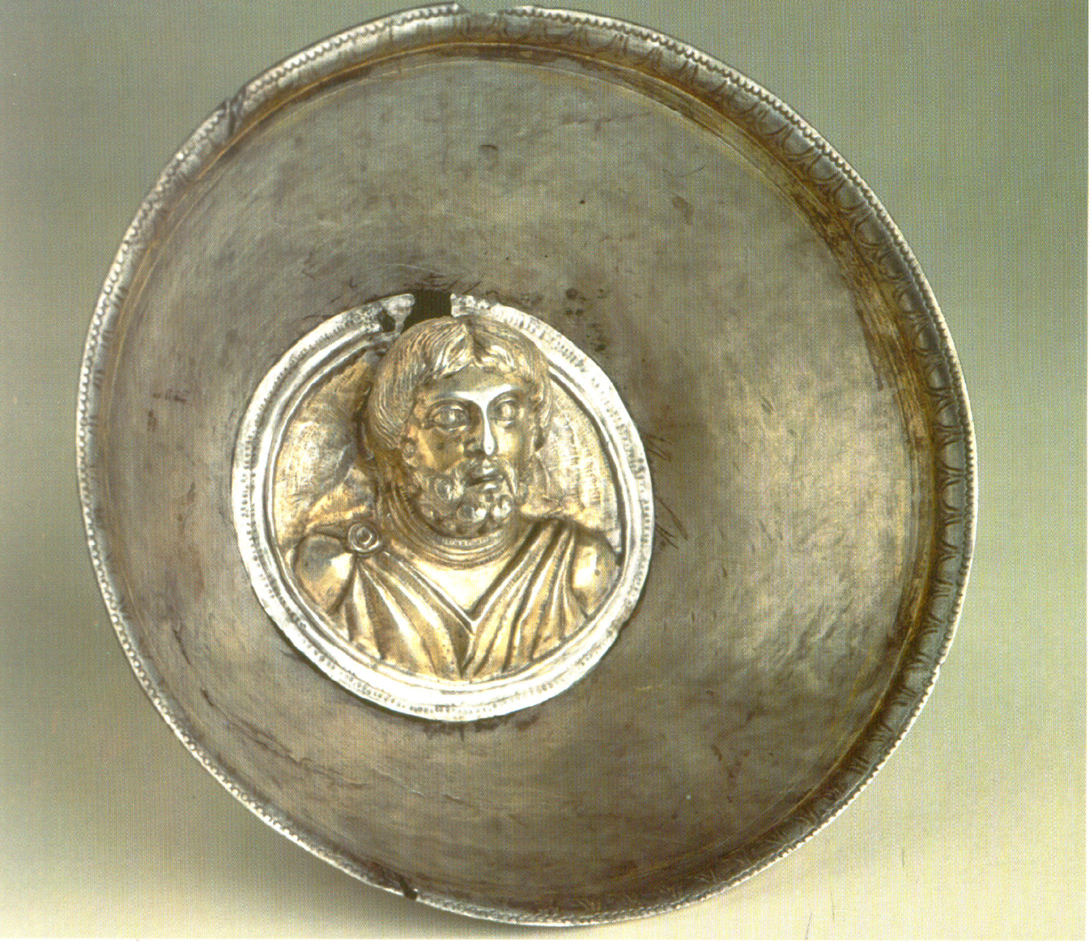

21. Сребърна купа от Якимовското съкровище, открито край с. Якимово, Монтанско. На дъното е представен мъжки бюст. 2-1 в. пр. Хр.

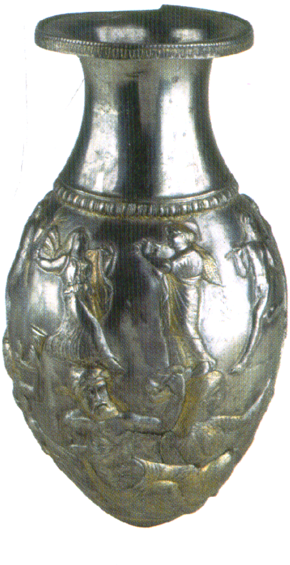

22.Сребърна каничка от Боровския сребърен сервиз. Върху тялото на каничката е изобразена сцена на посвещение, тълкувано като Дионисово или Кабирическо. Първа половина на 4 в. пр. Хр.

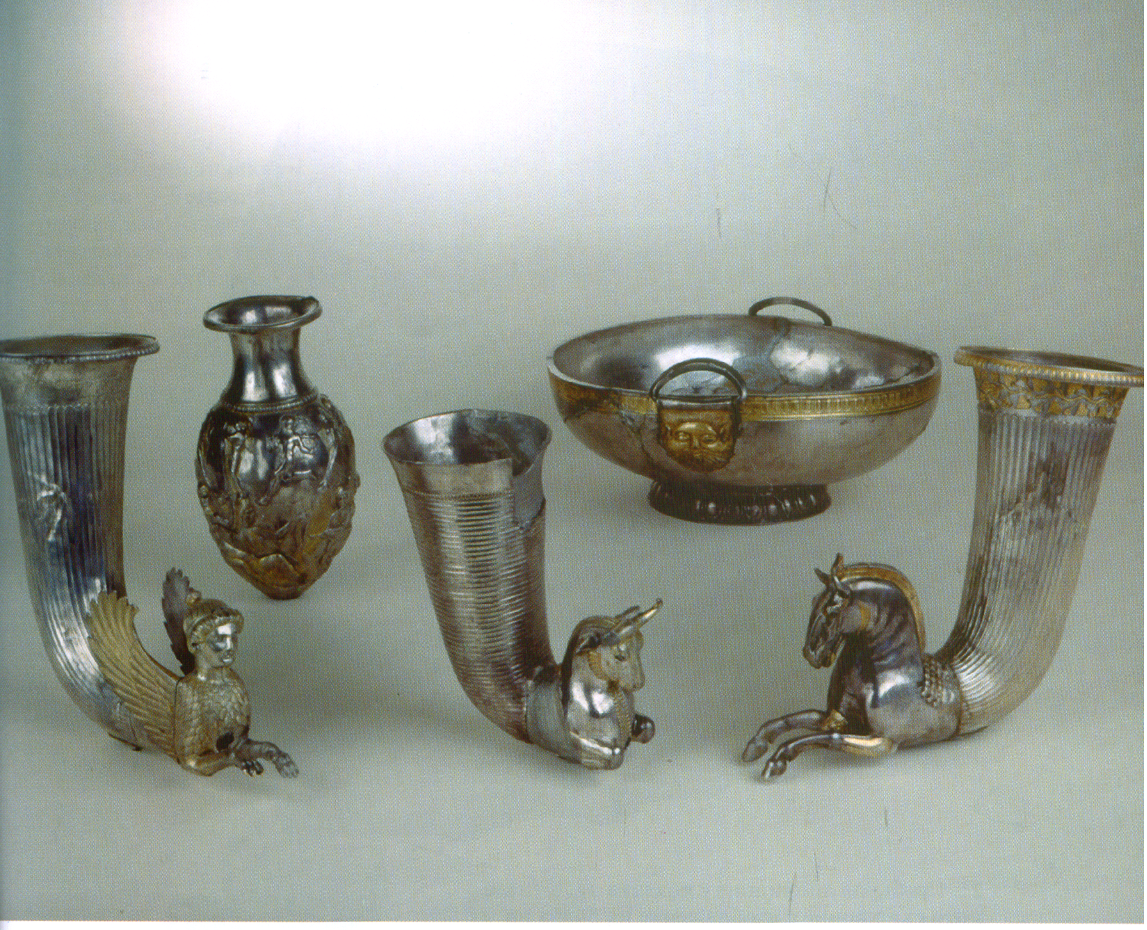

23. Сребърен обреден сервиз, открит при с. Борово, Русенско.
Първа половина на 4 в. пр. Хр.

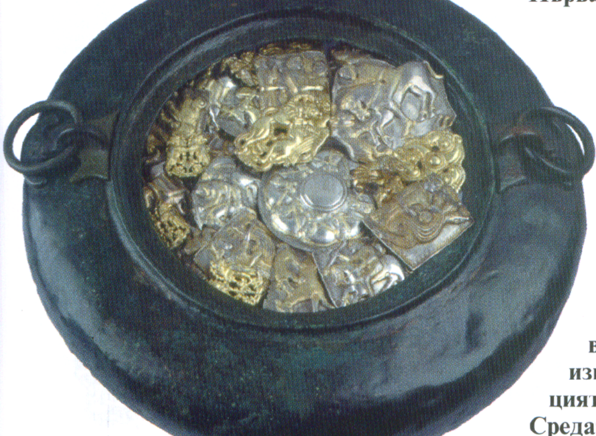

24. Съкровище, открито случайно край с. Летница, Ловешко. Състои се от 23 сребърни с позлата и златни апликации за конска амуниция. Апликациите са с изображения, голяма част от които антропоморфни. Представените сцени най-вероятно разказват тракийски мит за ценностното изпитание, посвещението и инициацията на владетеля.
Средата на 4 в. пр. Хр.

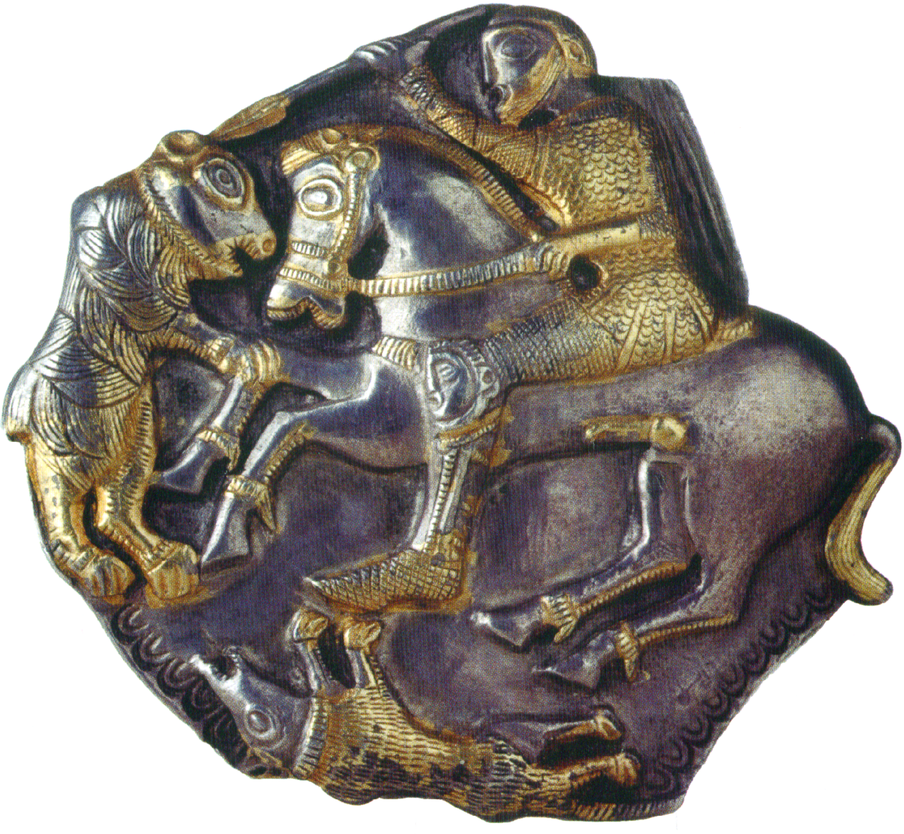

25. Сребърна апликация с позлата от Летнишкото съкровище с изображение на борба на конник с мечка. Конникът е облечен с метална ризница и панталони и атакува мечката с копие. На лявото коляно носи наколенник, подобен на откритията в погребението в “Могиланската могила” във Враца (вж. изображение № 19). Под копитата на коня е паднал убит вълк или куче. Вероятно на апликацията е изобразено царско ценностно изпитание. Средата на 4 в. пр. Хр.

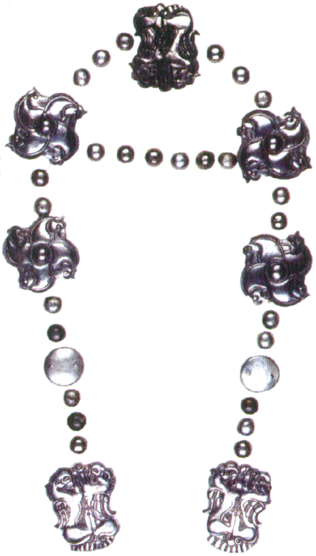

26. Сребърни апликации и начелник за украса на конска юзда от Луковитското съкровище. 4 в. пр. Хр.

27. Сребърна апликация с позлата от Летнишкото съкровище с изображение на митологична сцена - голобрад мъж с огледало в дясната страна е застанал пред триглава змия. Средата на 4 в. пр. Хр.

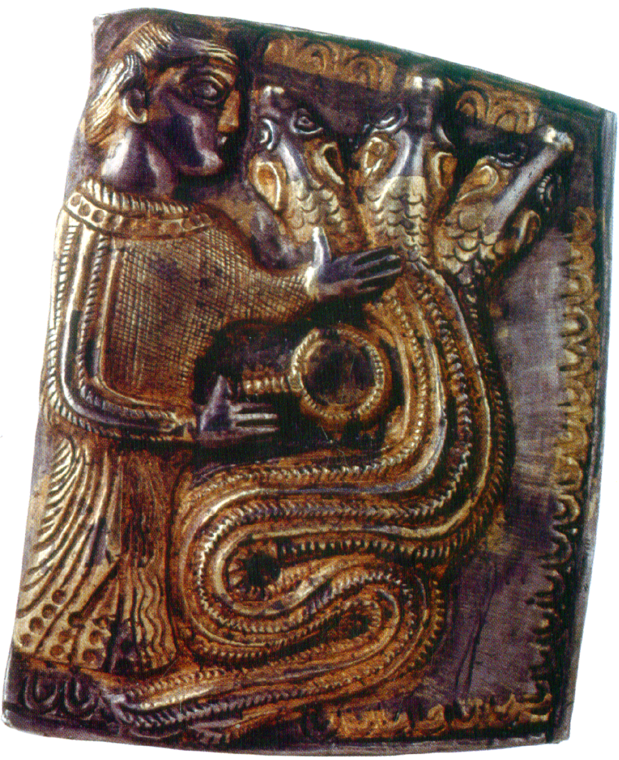

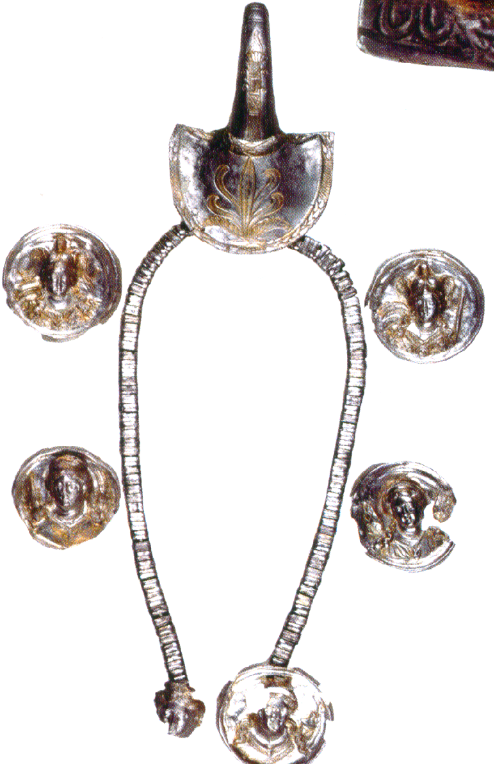

28. Сребърни апликации и начелник за украса за конска юзда от с. Равногор, Пазарджишко. Апликациите са украсени с бюстове най-вероятно на богини (Атина, Нике и др.). 3-2 в. пр. Хр.

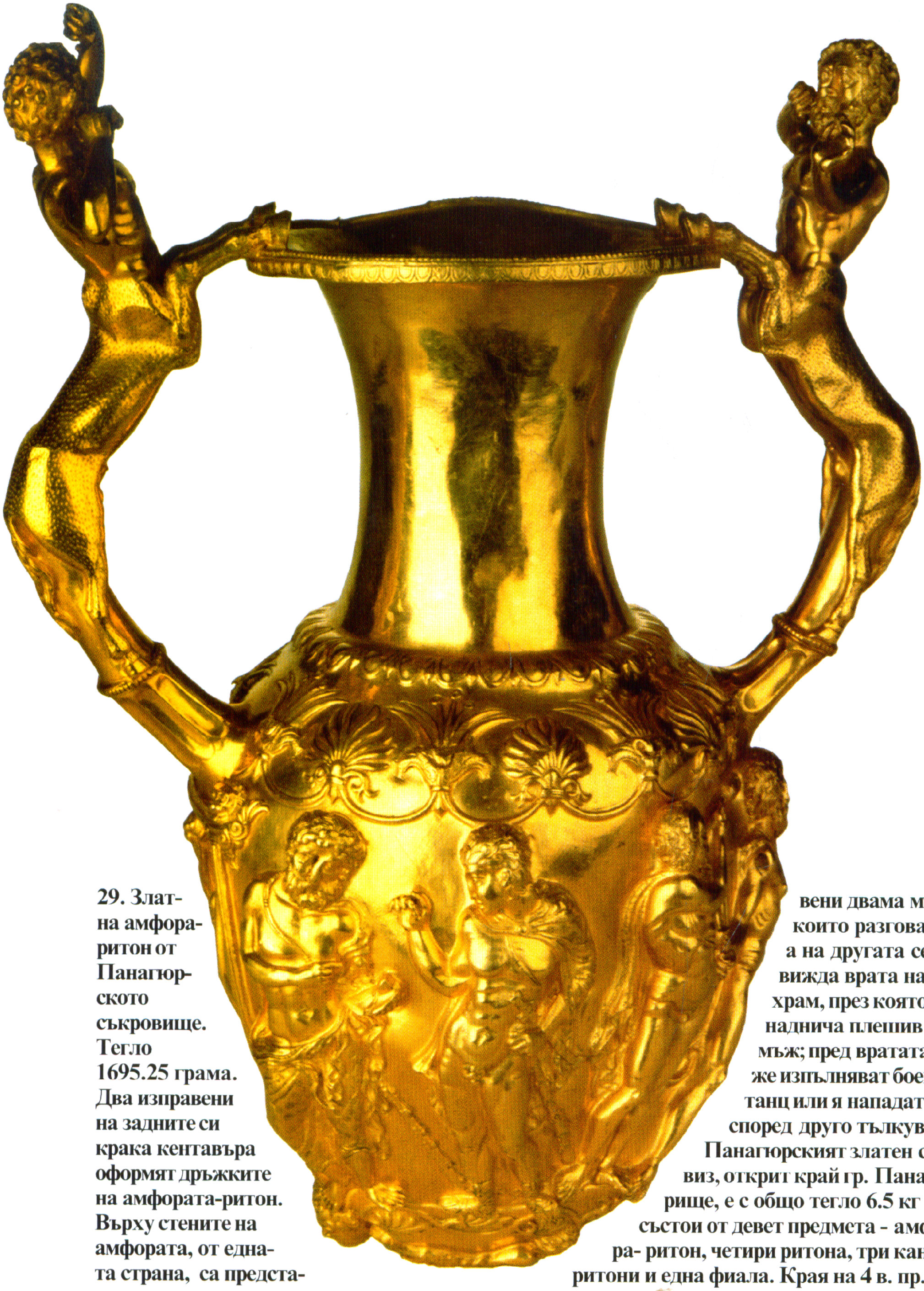

29. Златна амфора-ритон от Панагюрското съкровище. Тегло 1695.25 грама. Два изправени на задните си крака кентавъра оформят дръжките на амфората-ритон. Върху стените на амфората, от едната страна, са представени двама мъже, които разговарят, а на другата се вижда врата на храм, през която наднича плешив мъж; пред вратата мъже изпълняват боен танц или я нападат, според друго тълкуване. Панагюрският златен сервиз, открит край гр. Панагюрище, е с общо тегло 6.5 кг и се състои от девет предмета - амфора- ритон, четири ритона, три кани-ритони и една фиала. Края на 4 в. пр. Хр.

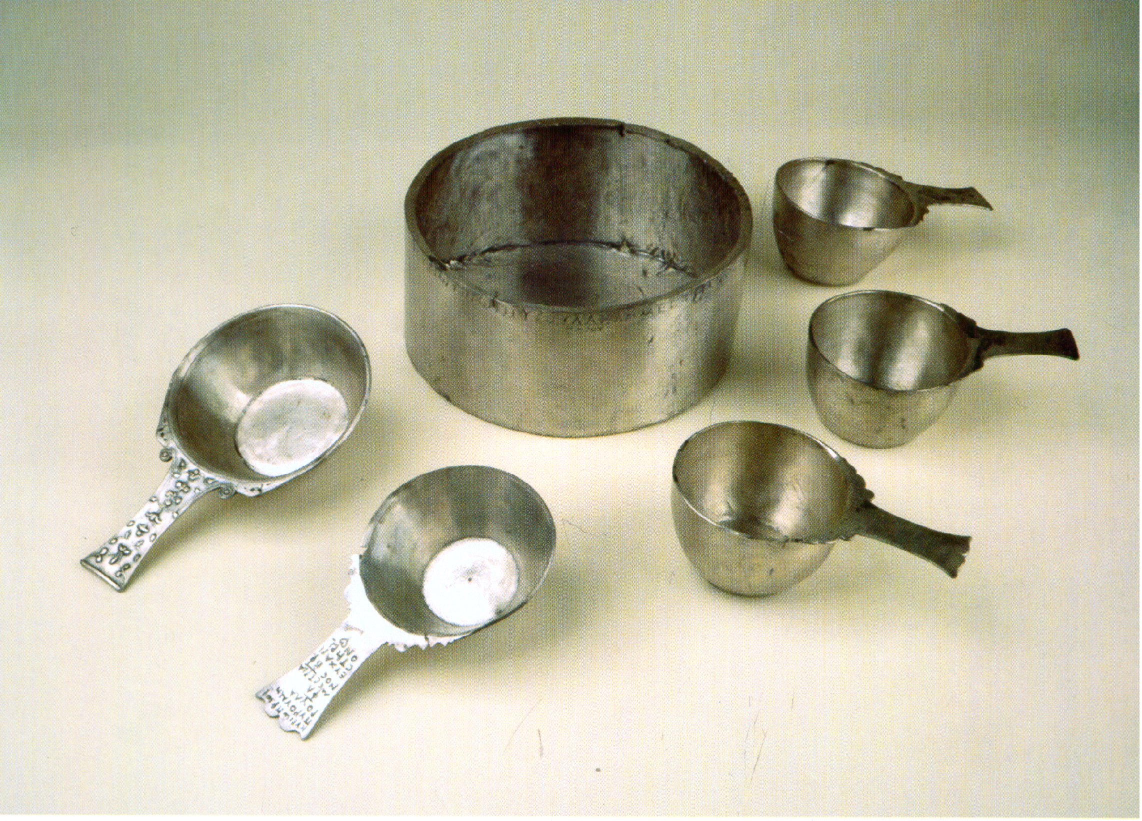

30. Култов сребърен сервиз с надписи от с. Голяма Брестница, Плевенско. Края на 1 - нач. на 2 в. сл. Хр.

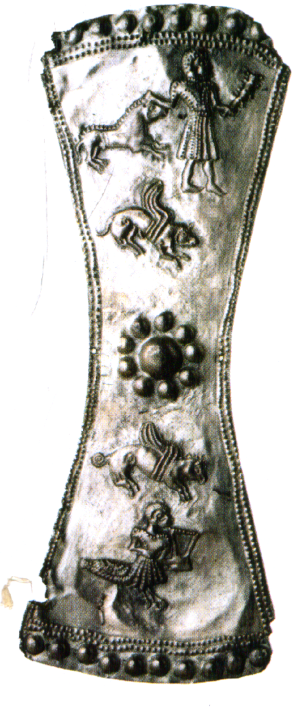

31. Сребърно умбо на беотийски щит, открито край с. Мрамор могила, община Панагюрище. Височина на предмета 32 см. В центъра е представена осем листна розета, под нея – грифон и сирена с лира. Над розетата отнове е представен грифон и Херакъл, който с дясната си ръка води Немейския лъв, а в лявата държи кривак. Апликацията е местна изработка.
Трета четвърт на 4 в. пр. Хр.

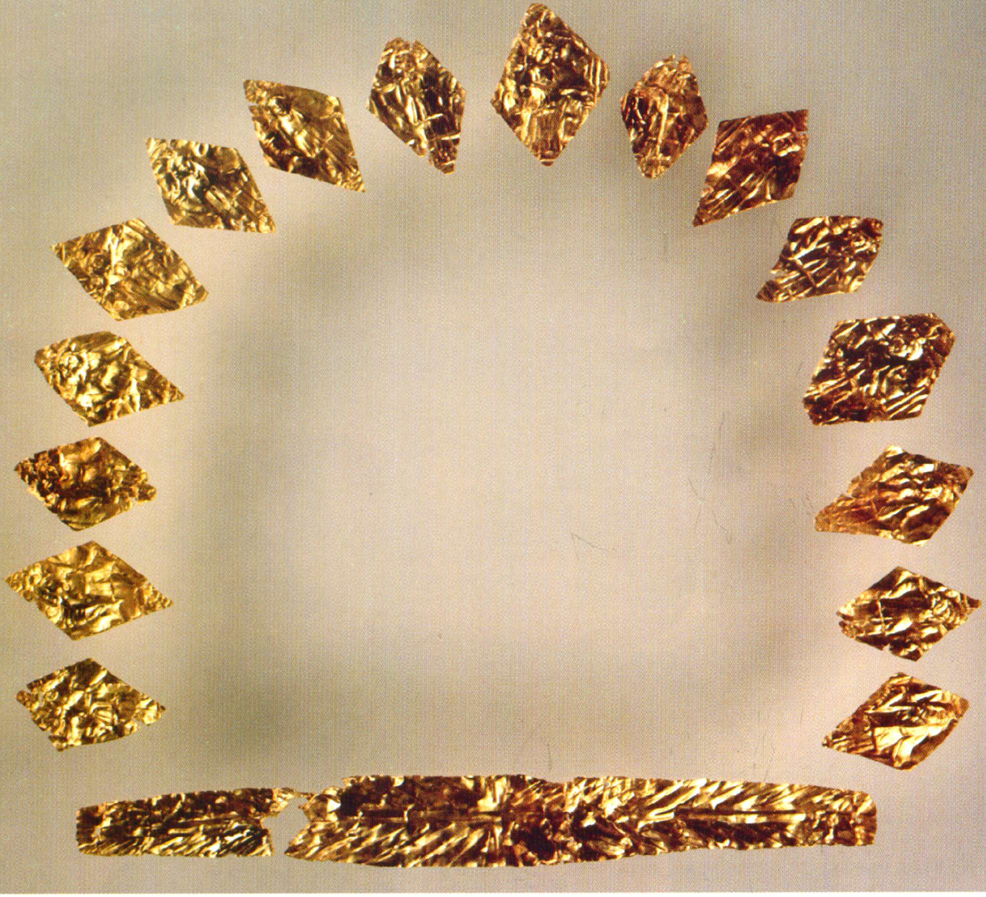

32. Апликации от украса за глава, открити в могилно погребение край с. Драгодан, Кюстендилско.
Първата половина на 2 в. сл. Хр.

33. Част от сребърен колан с позлата с огледални изображения на конни ловци, ловуващи глигани, следвани от стрелци с лък. До коня на нападащият от ляво тича куче, под коня на десния ездач е изобразен шлем. Сцената се тълкува като ценностно изпитание лов на глиган, предхождащо инициация на владетел. Коланът е открит край с. Ловец, Старозагорско. 5-4 в. пр. Хр

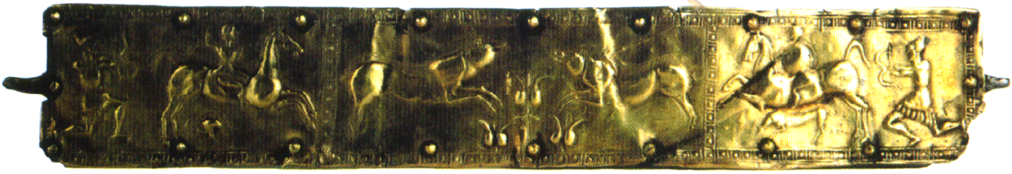

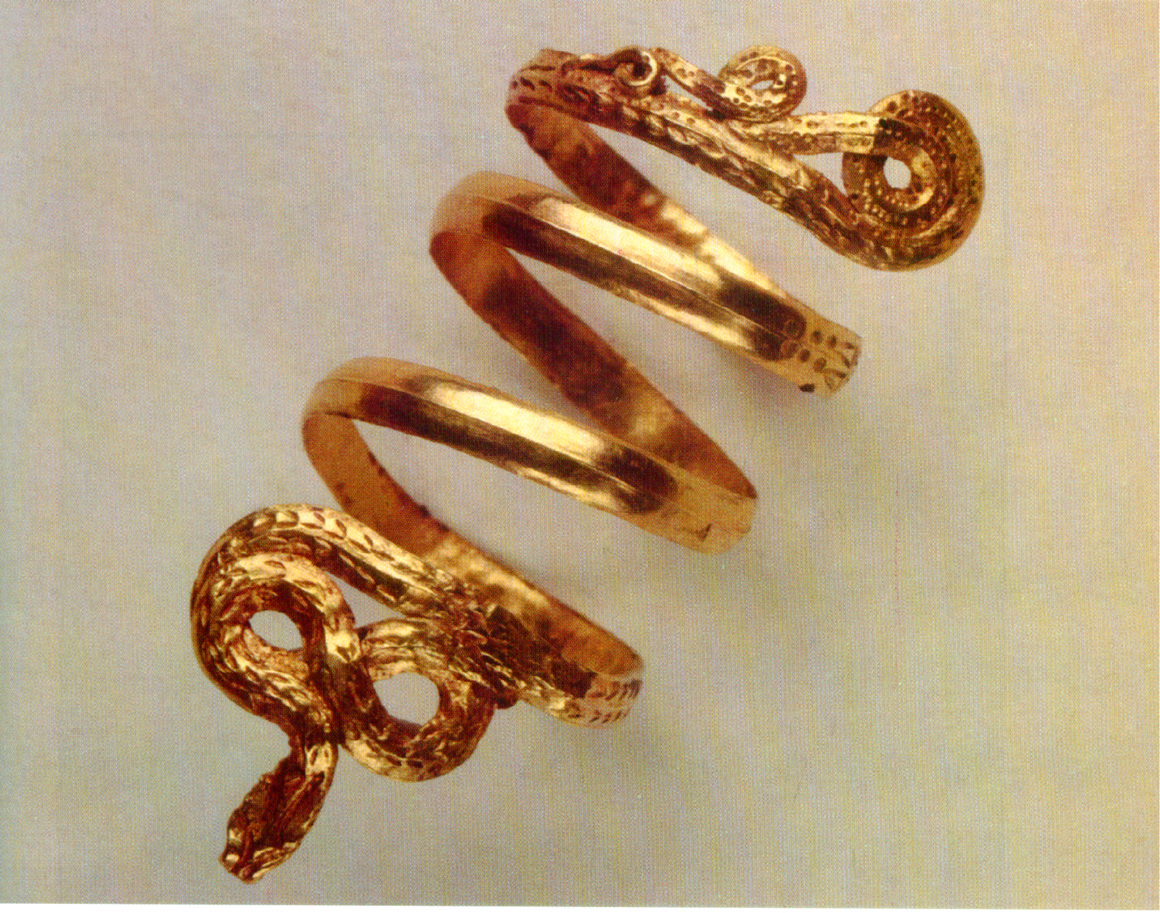

34. Спираловиден златен пръстен от некропола на Месембриа (дн. Несебър). 3 в. пр. Хр.

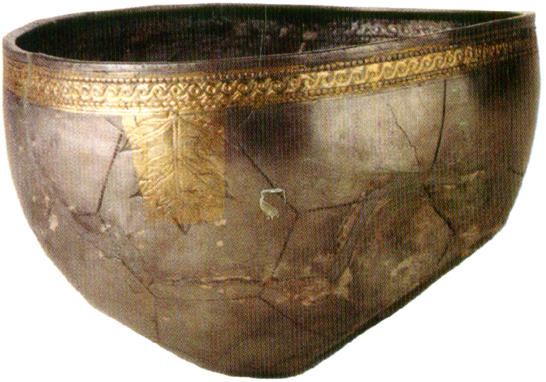

35. Полусферична сребърна купа с позлата около устието. Стените на купата са украсени с шестоъгълници. Купата е част от богато погребение на аристократ, погребан в "Цвяткова могила" в "Долината на царете" край Казанлък. Средата на 4 в. пр. Хр.

Траките и Троянската война

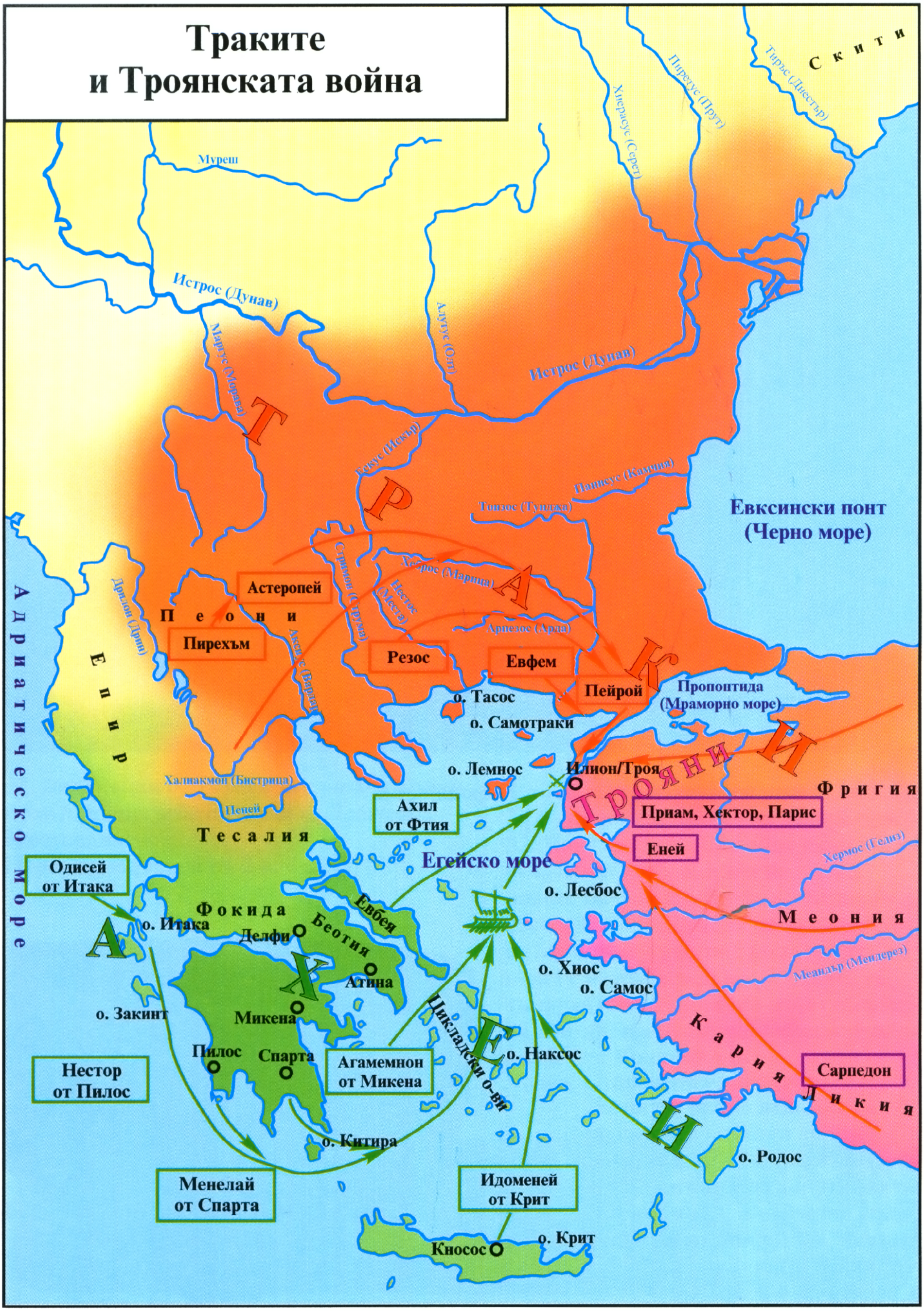
Скити
Тирас (Днестър)
Пиретус (Прут)
Хиерасус (Серет)
Муреш
Истрос (Дунав)
Маргус (Морава)
Алутус (Олт)
Истрос (Дунав)
Т
Ескус (Искър)
Р
Панисус (Камчия)
Тонзос (Тунджа)
Евксински понт
(Черно море)
Хеброс (Марица)
Стримон (Струма)
Нестос (Места)
А
Арпезос (Арда)
Дрилон (Дрин)
Астеропей
Пеони
Аксиус (Вардар)
Пирехъм
Резос
Евфем
К
Пейрой
Пропонтида
(Мраморно море)
Епир
Адриатическо море
о. Тасос
о. Самотраки
И
о. Лемнос
Илион/Троя
Фригия
Трояни
Приам, Хектор, Парис
Еней
Халиакмон (Бистрица)
Пеней
Тесалия
Ахил
от Фтия
Егейско море
Хермос (Гедиз)
Одисей
от Итака
о. Лесбос
Фокида
Евбея
Беотия
Меония
А
о. Итака
Делфи
Х
Атина
о. Хиос
о. Самос
Меандър (Мендерез)
о. Закинт
Микена
Е
Карийя
Цикладски о-ви
о. Наксос
Пилос
Спарта
Агамемнон
от Микена
Сарпедон
Нестор
от Пилос
Ликия
И
о. Китира
о. Родос
Менелай
от Спарта
Идоменей
от Крит
о. Крит
Кносос

Тракийски орфизъм - центрове и разпространение

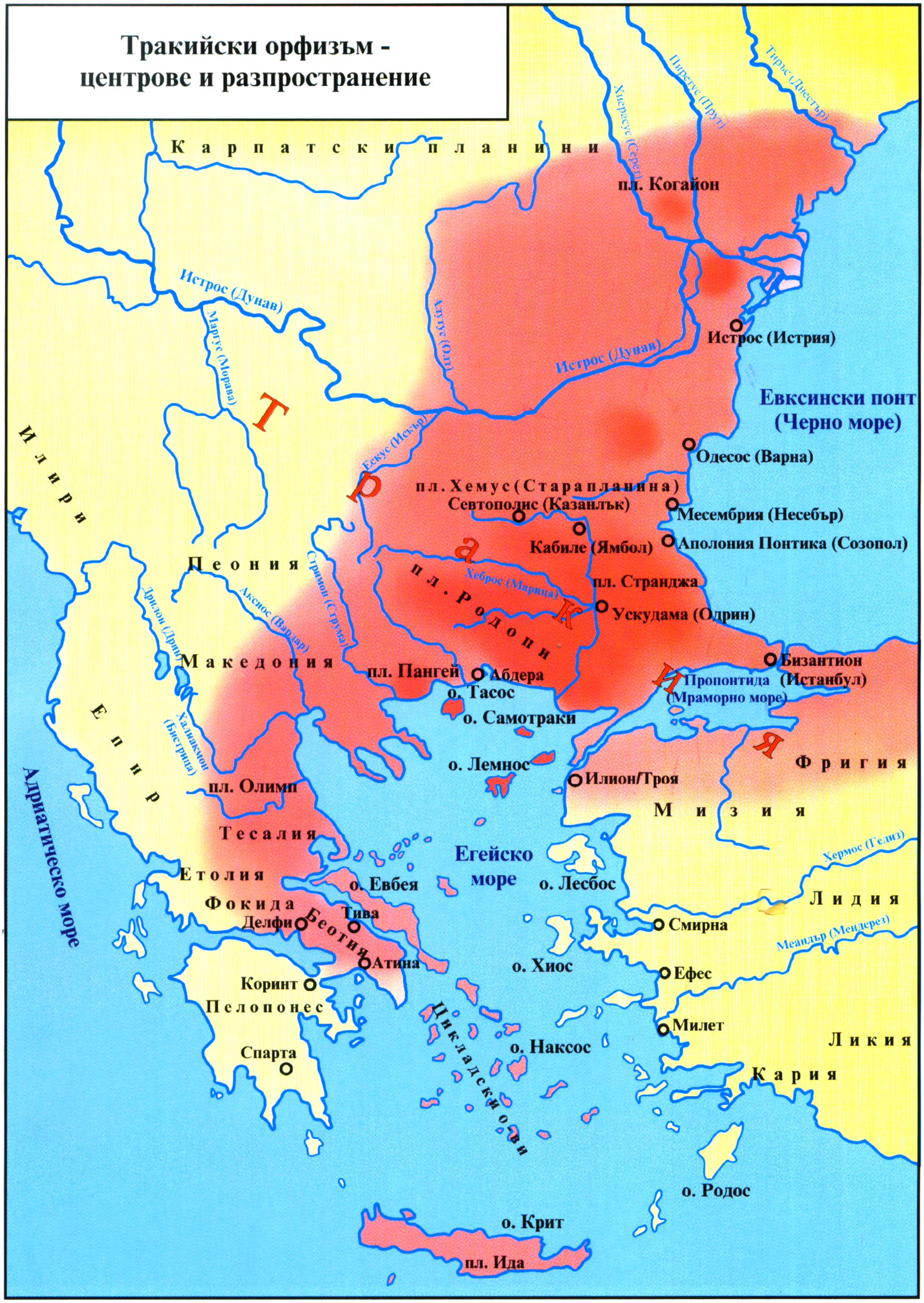
Карпатски планини
Хиерасус (Серет)
Пиретус (Прут)
Тирас (Днестър)
пл. Когайон
Истрос (Дунав)
Алутус (Олт)
Маргус (Морава)
Истрос (Дунав)
Истрос (Истрия)
Евксински понт
(Черно море)
Т
р
а
к
и
я
Илири
Ескус (Искър)
Одесос (Варна)
пл. Хемус (Стара планина)
Севтополис (Казанлък)
Месембрия (Несебър)
Кабиле (Ямбол)
Аполония Понтика (Созопол)
Пеония
Стримон (Струма)
Аксиос (Вардар)
Дрилон (Дрин)
Хеброс (Марица)
пл. Родопи
пл. Странджа
Ускудама (Одрин)
Македония
пл. Пангей
Абдера
о. Тасос
Бизантион
(Истанбул)
Пропонтида
(Мраморно море)
о. Самотраки
Епир
Халиакмон
(Бистрица)
Адриатическо море
о. Лемнос
Илион/Троя
Фригия
пл. Олимп
Мизия
Тесалия
Хермос (Гедиз)
Егейско
море
Етолия
о. Евбея
о. Лесбос
Лидия
Фокида
Делфи
Беотия
Тива
Смирна
Меандър (Мендерез)
Атина
о. Хиос
Ефес
Коринт
Пелопонес
Цикладски о-ви
Милет
Ликия
о. Наксос
Спарта
Кария
о. Родос
о. Крит
пл. Ида

Тракийските племена VI-IV в. пр. Хр.

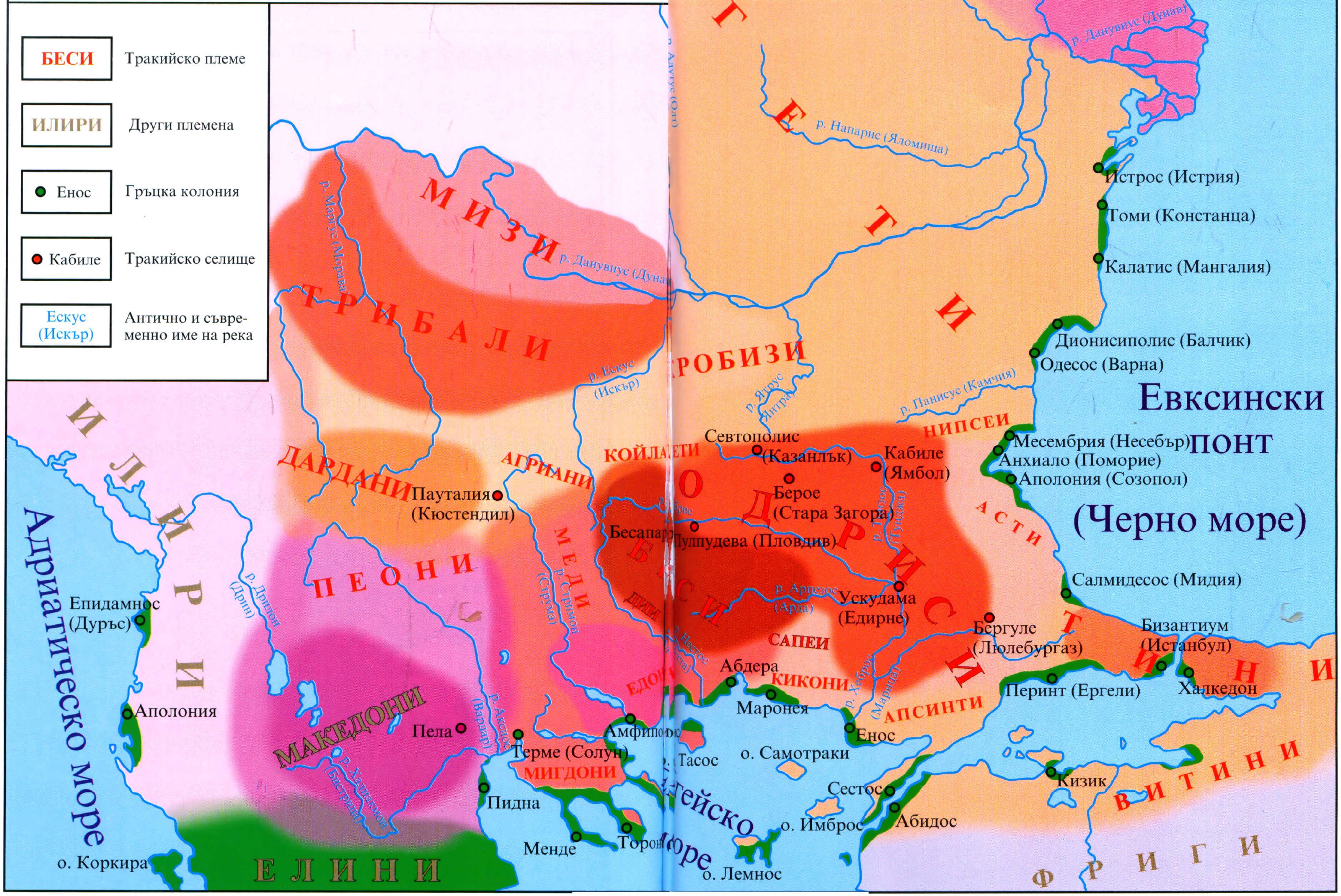
БЕСИ
Тракийско племе
ИЛИРИ
Други племена
● Енос
Гръцка колония
● Кабиле
Тракийско селище
Ескус (Искър)
Антично и съвременно име на река
СКИТИ
ГЕТИ
МИЗИ
ТРИБАЛИ
ИЛИРИ
ДАРДАНИ
АГРИАНИ
ПЕОНИ
МЕДИ
МАКЕДОНИ
ЕЛИНИ
КОЙЛАЛЕТИ
КРОБИЗИ
НИПСЕИ
ОДРИСИ
БЕСИ
ДИИ
САПЕИ
КИКОНИ
ЕДОНИ
МИГДОНИ
АПСИНТИ
АСТИ
ТИНИ
ВИТИНИ
ФРИГИ
р. Данувиус (Дунав)
р. Напарис (Яломица)
р. Алутус (Олт)
р. Маргус (Морава)
р. Ескус (Искър)
р. Ятрус (Янтра)
р. Панисус (Камчия)
р. Хеброс
р. Тонзос (Тунджа)
р. Арпезос (Арда)
р. Нестос (Места)
р. Стримон (Струма)
р. Аксиос (Вардар)
р. Халиакмон (Бистрица)
р. Дрилон (Дрин)
Истрос (Истрия)
Томи (Констанца)
Калатис (Мангалия)
Дионисиполис (Балчик)
Одесос (Варна)
Месембрия (Несебър)
Анхиало (Поморие)
Аполония (Созопол)
Салмидесос (Мидия)
Бизантиум (Истанбул)
Халкедон
Перинт (Ергели)
Кизик
Сестос
Абидос
Енос
Маронея
Абдера
Амфиполис
Тасос
Терме (Солун)
Пидна
Менде
Торони
Пела
Аполония
Епидамнос (Дуръс)
о. Коркира
о. Самотраки
о. Имброс
о. Лемнос
Севтополис (Казанлък)
Кабиле (Ямбол)
Берое (Стара Загора)
Бесапара
Пулпудева (Пловдив)
Ускудама (Едирне)
Бергуле (Люлебургаз)
Пауталия (Кюстендил)
Евксински понт (Черно море)
Адриатическо море
Егейско море

Одриското царство V-IV в. пр. Хр.

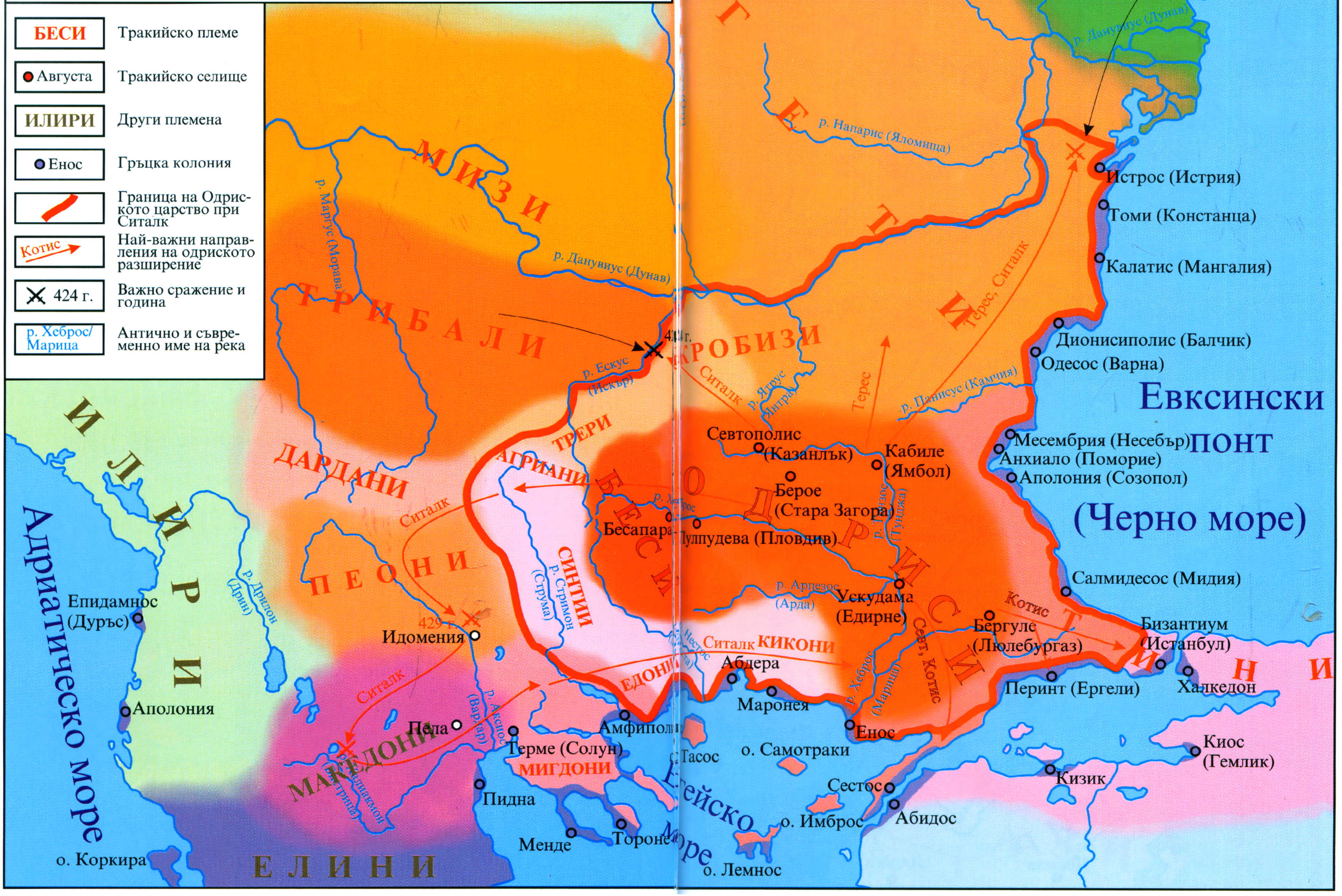
БЕСИ Тракийско племе
Августа Тракийско селище
ИЛИРИ Други племена
Енос Гръцка колония
Граница на Одриското царство при Ситалк
Котис Най-важни направления на одриското разширение
424 г. Важно сражение и година
р. Хеброс/ Марица Антично и съвременно име на река
СКИТИ
Г Е Т И
р. Данувиус (Дунав)
р. Напарис (Яломица)
М И З И
р. Маргус (Морава)
р. Данувиус (Дунав)
Т Р И Б А Л И
424 г.
КРОБИЗИ
р. Ескус (Искър)
Ситалк
р. Ятрус (Янтра)
Терес
Терес, Ситалк
р. Панисус (Камчия)
Истрос (Истрия)
Томи (Констанца)
Калатис (Мангалия)
Дионисиполис (Балчик)
Одесос (Варна)
Евксински понт
(Черно море)
Месембрия (Несебър)
Анхиало (Поморие)
Аполония (Созопол)
И Л И Р И
ТРЕРИ
АГРИАНИ
ДАРДАНИ
Ситалк
Севтополис (Казанлък)
Кабиле (Ямбол)
Берое (Стара Загора)
О Д Р И С И
Б Е С И
р. Хеброс
Бесапара
Пулпудева (Пловдив)
р. Тонзос (Тунджа)
П Е О Н И
СИНТИИ
р. Стримон (Струма)
р. Дрилон (Дрин)
р. Арпезос (Арда)
Ускудама (Едирне)
Салмидесос (Мидия)
Котис
Бергуле (Люлебургаз)
Бизантиум (Истанбул)
Т И Н И
Халкедон
Перинт (Ергели)
Севт, Котис
Епидамнос (Дуръс)
429 г.
Идомения
Ситалк
КИКОНИ
Абдера
ЕДОНИ
р. Нестос (Места)
Маронея
р. Хеброс (Марица)
Енос
Адриатическо море
Аполония
Ситалк
Пела
р. Аксиос (Вардар)
Амфиполис
МАКЕДОНИ
р. Халиакмон (Бистрица)
Терме (Солун)
МИГДОНИ
о. Тасос
о. Самотраки
Киос (Гемлик)
Кизик
Сестос
Пидна
Егейско море
о. Имброс
Абидос
Менде
Тороне
о. Лемнос
о. Коркира
Е Л И Н И

Тракийските земи в състава на Римската империя

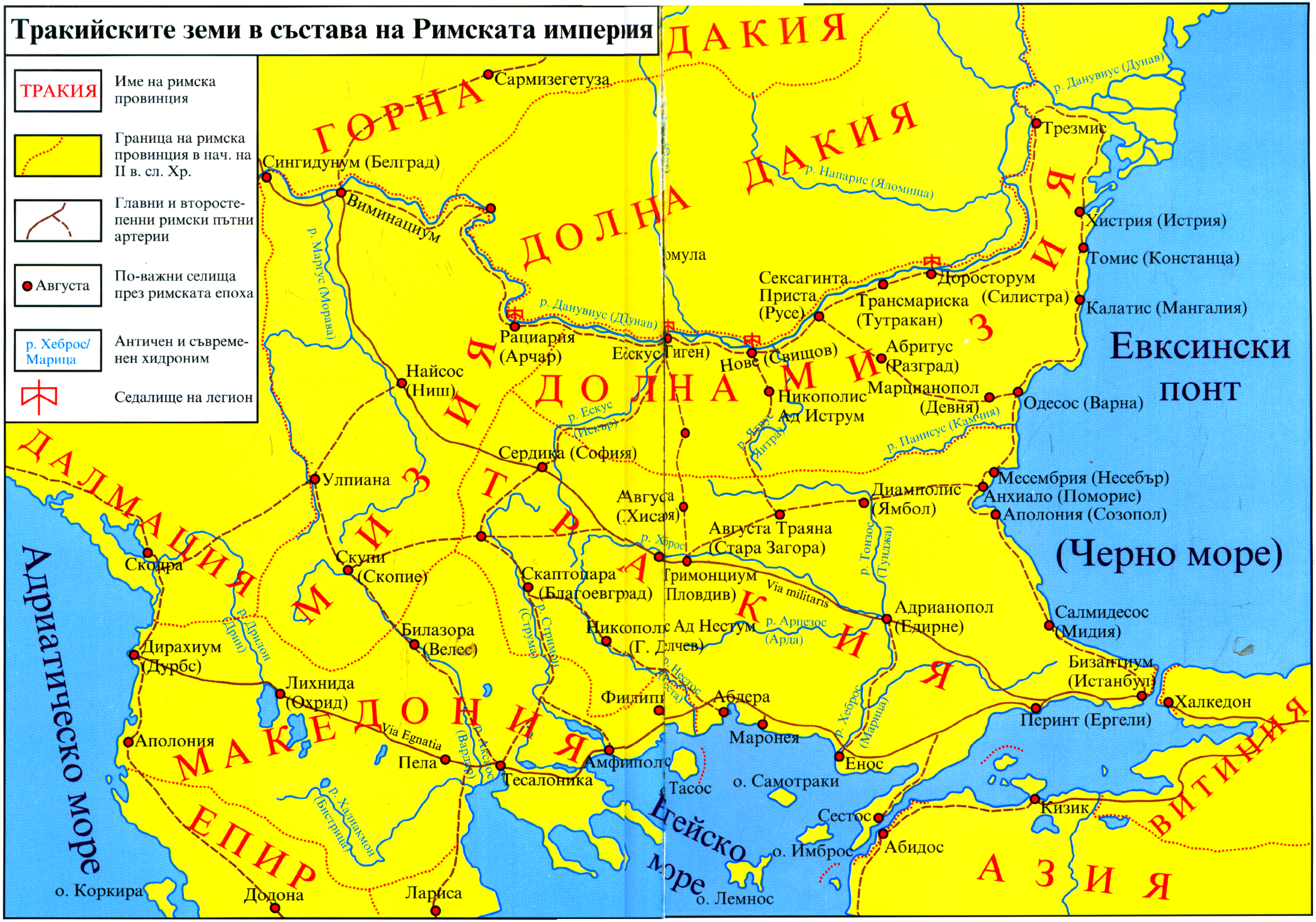
ТРАКИЯ
Име на римска провинция
Граница на римска провинция в нач. на II в. сл. Хр.
Главни и второстепенни римски пътни артерии
● Августа
По-важни селища през римската епоха
р. Хеброс/ Марица
Античен и съвременен хидроним
Седалище на легион
ДАКИЯ
ГОРНА МИЗИЯ
ДОЛНА ДАКИЯ
ДОЛНА МИЗИЯ
ТРАКИЯ
ДАЛМАЦИЯ
МАКЕДОНИЯ
ЕПИР
ВИТИНИЯ
АЗИЯ
Евксински понт
(Черно море)
Адриатическо море
Егейско море
Сармизегетуза
Сингидунум (Белград)
Виминациум
Трезмис
р. Данувиус (Дунав)
р. Напарис (Яломица)
Хистрия (Истрия)
Томис (Констанца)
Калатис (Мангалия)
Ромула
Сексагинта Приста (Русе)
Дуросторум (Силистра)
Трансмариска (Тутракан)
Абритус (Разград)
Марцианопол (Девня)
Одесос (Варна)
р. Маргус (Морава)
Рациария (Арчар)
Ескус (Гиген)
Нове (Свищов)
Никополис Ад Иструм
Найсос (Ниш)
р. Ескус (Искър)
р. Ятрус (Янтра)
р. Панисус (Камчия)
Сердика (София)
Улпиана
Месембрия (Несебър)
Анхиало (Поморие)
Аполония (Созопол)
Диамполис (Ямбол)
Августа (Хисаря)
Августа Траяна (Стара Загора)
р. Тонзос (Тунджа)
р. Хброс
Скодра
Скупи (Скопие)
Скаптопара (Благоевград)
Тримонциум (Пловдив)
Via militaris
Адрианопол (Едирне)
Салмидесос (Мидия)
р. Дрилон (Дрин)
р. Стримон (Струма)
Никополис Ад Нестум (Г. Делчев)
р. Арпезос (Арда)
Дирахиум (Дурбс)
Билазора (Велес)
Византиум (Истанбул)
Халкедон
Лихнида (Охрид)
Филипи
р. Нестос (Места)
Абдера
Маронея
р. Хеброс (Марица)
Перинт (Ергели)
Аполония
Via Egnatia
р. Аксиос (Вардар)
Пела
Тесалоника
Амфиполис
Тасос
о. Самотраки
Енос
р. Халиакмон (Бистрица)
Сестос
Кизик
о. Имброс
Абидос
о. Коркира
Додона
Лариса
о. Лемнос

Тракийското културноаследство в България

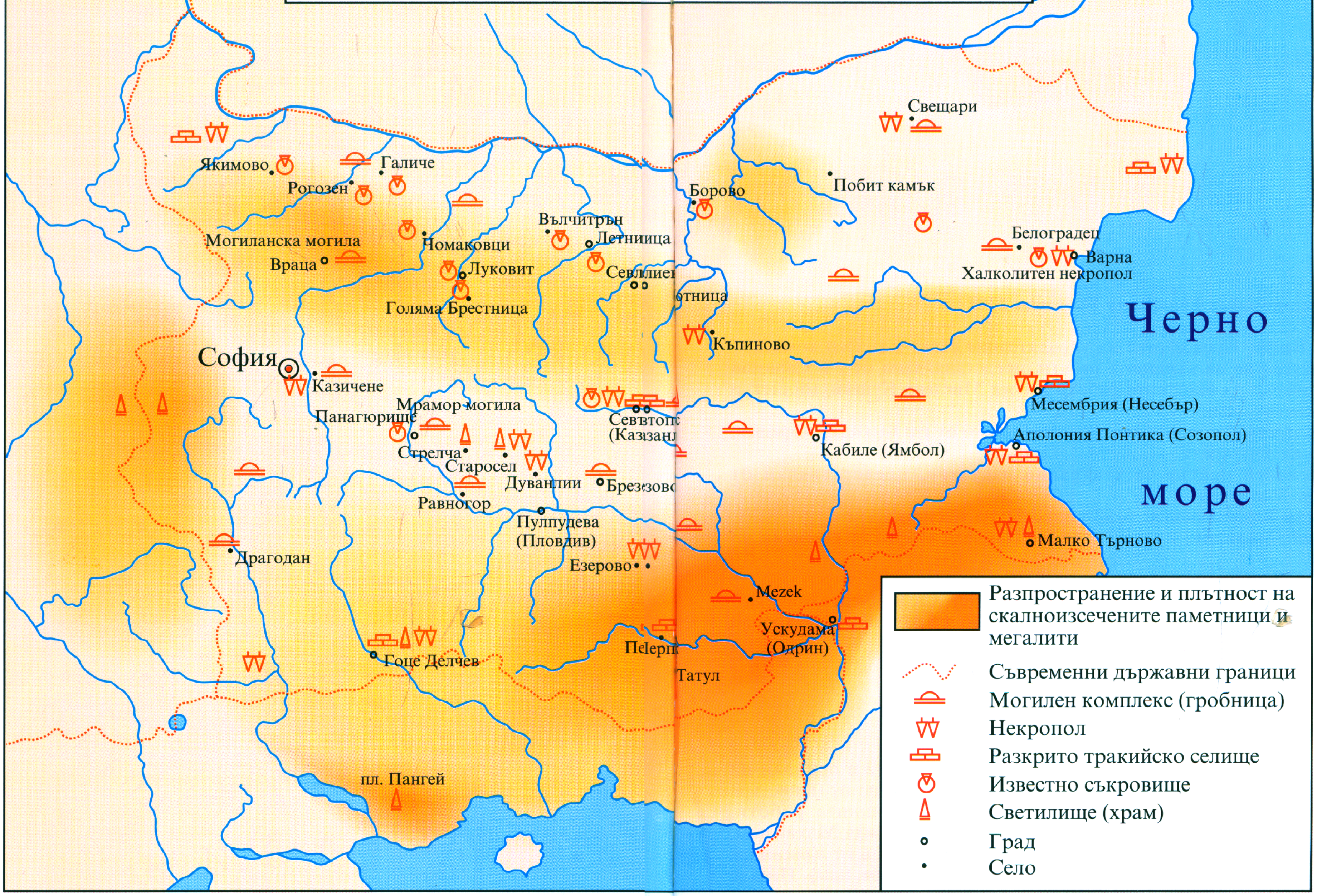
Свещари
Побит камък
Борово
Белоградец
Варна
Халколитен некропол
Черно
море
Якимово
Галиче
Рогозен
Могиланска могила
Враца
Чомаковци
Луковит
Голяма Брестница
Вълчитрън
Летница
Севлиев
отница
Къпиново
София
Казичене
Мрамор могила
Панагюрище
Стрелча
Старосел
Дуванлии
Брезово
Равногор
Севтопол
(Казанл
Месембрия (Несебър)
Аполония Понтика (Созопол)
Кабиле (Ямбол)
Малко Търново
Пулпудева
(Пловдив)
Езерово
Драгодан
Mezek
Ускудама
(Одрин)
Перп
Татул
Гоце Делчев
пл. Пангей
Разпространение и плътност на скалноизсечените паметници и мегалити
Съвременни държавни граници
Могилен комплекс (гробница)
Некропол
Разкрито тракийско селище
Известно съкровище
Светилище (храм)
Град
Село

Национален комитет Европалия България 2002

Емми Барух, Председател на управителния съвет и главен комисар.

Министерство на външните работи, представлявано от **г-н Соломон Паси**, министър на външните работи и **г-жа Миглена Кунева**, министър по Европейските въпроси.

Министерство на културата, представлявано от **г-н Божидар Абрашев**, министър на културата.

Национален център за театрално изкуство, представляван от **Красимира Филипова.**

Димитър Хаджиниколов, зам. министър на икономиката

Стефан Данаилов, председател на Парламентарната комисия по изкуство.

Мартин Заимов, подуправител на БНБ.

Проф. Ивайло Знеполски, Софийски университет "Св. Климент Охридски".

Райна Гаврилова, изпълнителен директор на фондация Отворено общество - София.

Иван Гарелов, журналист

Георги Чапкънов, скулптор

Галя Дичева, прес аташе

Фондация "Ценности"

Националният комитет Европалия България 2002 е основан на 14.06.2001 г. от Министерство на културата, представлявано от министъра на културата **Ема Москова**, Министерство на външните работи, представлявано от министъра на външните работи **Надежда Михайлова**, Националния център за театрално изкуство, представляван от **Красимира Филипова**, **Мартин Заимов**, **Димитри Паница**, **Стефан Попов**, **проф. Ивайло Знеполски**, **Иван Гарелов**, **Райна Гаврилова**, **Георги Чапкънов**.